

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПОВЕРЕНИК ЗА ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

ПОВЕРЕНИК ЗА ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

ИСТРАЖИВАЊЕ:

МЕДИЈИ И ДИСКРИМИНАЦИЈА У СРБИЈИ

Пројекат кофинансира Европска унија
This project is co-funded by the European Union

ИСТРАЖИВАЊЕ:

МЕДИЈИ И ДИСКРИМИНАЦИЈА У СРБИЈИ

Београд, април 2012.

Издавач:
Повереник за заштиту равноправности

Уредница:
Антигона Андонов

Дизајн и припрема за штампу:
Млађан Петровић

Штампа:
Мануарта, Београд

Тираж:
500

ПОВЕРЕНИК ЗА ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

Повереник за заштиту равноправности

Београдска 70, 11 000 Београд

тел/фах: +381 11 243 64 64

електронска адреса: poverenik@ravnopravnost.gov.rs

Интернет презентација: www.ravnopravnost.gov.rs

Ова публикација је објављена уз помоћ Европске уније.
Садржај ове публикације је искључиво одговорност
аутора и не представља нужно ставове Европске уније.

САДРЖАЈ

УВОД	5
УПИТНИК	13
ЗАКЉУЧАК	65
КЉУЧНИ НАЛАЗИ	67

Ово истраживање је урађено као прва активност на пројекту кофинансираном из програма Европске уније Прогрес „Више од закона: Промовисање и спровођење антидискриминаторног законодавства и равноправности у Србији“. Пројекат спроводи Повереник за заштиту равноправности Републике Србије.

У оквиру три компоненте, циљ пројекта је повећање капацитета правосуђа у доследном спровођењу антидискриминационог законодавства, едукација и ангажованост медија у борби против дискриминације и јачање капацитета Повереника за заштиту равноправности.

Пројекат се спроводи у сарадњи са циљним групама које обухватају Правосудну академију, новинарске организације, Министарство унутрашњих послова и друге релевантне субјекте, а са намером да се допре до различитих друштвених група у целој Србији и подигне свест о постојању и ефикасним начинима борбе против дискриминације.

УВОД

Република Србија усвојила је Закон о забрани дискриминације у марту 2009. године, којим је успостављена институција Повереника за заштиту равноправности, самосталног и независног органа са широким овлашћењима у области промоције једнакости и борбе против дискриминације.

Канцеларија Повереника прима и разматра притужбе због дискриминације и даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима; подносиоцу притужбе пружа информације о његовом праву и могућности покретања судског или другог поступка заштите, односно препоручује поступак мирења; подноси тужбе за заштиту од дискриминације, у своје име а уз сагласност и за рачун дискриминисаног лица, уколико поступак пред судом по истој ствари није већ покренут или правноснажно окончан; подноси прекршајне пријаве због повреде права предвиђених антидискриминационим прописима; подноси годишњи и посебан извештај Народној скупштини о стању у области заштите равноправности; упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације; прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације; успоставља и одржава сарадњу са органима надлежним за остваривање равноправности и заштиту људских права на територији аутономне покрајине и локалне самоуправе; препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности.

Поступак који се води пред Повереником је бесплатан и доступан свим грађанима и грађанкама. За разлику од Заштитника грађана који контролише законитост и правилност рада органа управе, Повереник за заштиту равноправности овлашћен је да даје препоруке не само јавним органима, институцијама и установама, већ и приватним субјектима – појединцима и правним лицима.

Када је у мају 2010. године изабрана прва повереница за заштиту равноправности, институција Повереника за заштиту равноправности била је непозната највећем броју грађанки и грађана, а шира јавност није знала која су њена овлашћења и надлежности. Иницијално упознавање поверенице и јавности остварено је захваљујући повременим наступима и изјавама у електронским и штампаним медијима. Бројни медији су у прва два месеца од ступања на функцију, објавили интервјуе са повереницом, у којима је акценат пре свега стављен на улогу и надлежности новоизабраног тела, као и начин на који функционише и поступа по притужбама. Међутим, овај орган је у Србији потпуно нов и непознат. Та чињеница имала је одлучујући утицај на начин извештавања медија о њему и његовој функцији.

Према анализи досадашњег избора из штампаних и електронских медија, већина новинара/ки је писала неутрално или позитивно о раду поверенице. Ипак најчешће је била реч о веома кратким текстовима у којима су се, поводом специфичних дана (обележавања међународних дана везаних за права жена, Рома и сл.) у врло кратком обиму преносила залагања поверенице за важност сузбијања дискриминације и остваривања равноправности код нас.

С обзиром на веома широк дијапазон деловања нове институције и на, нажалост, веома велику распрострањеност различитих области дискриминације у Србији, повереница је и сама, писаним саопштењима упућеним штампаним и електронским медијима указивала на случајеве дискриминације у разним областима друштвеног живота, подсећајући најширу јавност на неопходност поштовања различитости и толеранције, као императива развоја нашег друштва, и апеловала на надлежне органе да свим грађанкама и грађанима, без дискриминације, омогуће остваривање људских права и слобода.

После почетних контаката са медијима у којима су они најчешће били заинтересовани за објављивање општих података о улози и овлашћењима Повереника, комуникација између медија и поверенице настављена је фокусирањем на специфичне, конкретне случајеве дискриминације.

Медији су се најчешће фокусирали на дискриминацију приликом запошљавања, положај Рома, особа са инвалидитетом и случајеве дискриминације припадника ЛГБТ популације. Много је мањи број истраживачких текстова/прилога у којима су новинари/

ке учили неки пример дискриминације и развили истраживачку причу поводом тога. Повод за извештавање је најчешће био неки забележени пример дискриминације, дакле инцидент. Мали број медија има континуирану политику праћења појава дискриминације као своје трајно опредељење у уређивачкој политици.

У оцењивању досадашње сарадње медија и поверенице треба истаћи још једну важну чињеницу: не само да је институција Повереника нова, него су и начини дискриминације понекад прикривени или посредни. На пример, државни и локални органи повремено доносе извесне мере којима се подстиче остваривање одређеног циља, при чему намерно или ненамерно крше начело равноправности. Наиме, неке од тих мера имају објективно и разумно оправдање, али су неке од њих правно неутемељене и стављају у неједнак положај правне субјекте. Такви случајеви траже суптилну анализу и разграничавање мера које су дозвољене и оправдане, од оних које, иако на први поглед делују подстицајно, ускраћују и ограничавају права одређене групе грађана и грађанки. Уочавање и разумевање таквих случајева тражи знатно већу осетљивост јавности и медија, што се може постићи само континуираним едуковањем јавности и медија о оваквим темама.

Важно је истаћи и да је до сада овакав тип тема у медијима најчешће „припадао“ рубрикама и новинарима/кама које се баве друштвеним темама или праћењем социјалне политике и отуда су и теме о дискриминацији Рома, особа са инвалидитетом, и ЛГБТ популације и биле више заступљене у медијима у односу на „општије теме“ као што је на пример дискриминаторски однос према женама која не припада ниједном традиционалном медијском сектору или, на пример, случајеви дискриминације корисника појединих банкарских услуга или, на пример, различит третман жена и мушкараца спортиста – темама на које новинари/ке из ових сектора најчешће не обраћају пажњу, односно немају изграђену сензитивност на овакве аспекте свог сектора.

Однос медија и поверенице је међутим веома комплексан и из других разлога. Упоредо са својом битном функцијом указивања на дискриминацију, неки медији су и сами „расадници“ бројних предрасуда, па су тако постали предмет пажње поверенице. Није занемарљив ни број случајева у којима су медији сами били у улози дискриминатора, попут текста у једном дневном листу под насловом „Снежо, имаш најбољи батак!“ што је типичан пример дискриминације жена у медијима, у овом случају жена које се баве

политиком, јер је у питању била једна министарка. Овиме се афирмише став да политичарке увек могу да буду сведене на еротику и поједине делове тела, и то на начин који се никада не примењује у медијском представљању мушкараца на политичким функцијама. Овиме се не показује интересовање за одговорност, способност или резултате жене која је на политичкој функцији, већ се своди на објекат. Ово је истовремено и порука свим женама – да им није место на јавној сцени и да неће бити процењиване са аспекта професионалне успешности.

Део ових нејасноћа потиче и од тога што медији који су писали о различитим облицима дискриминације, нису били у потпуности упознати са специфичним надлежностима поверенице, и на који начин се њен делокруг рада разликује од делокруга рада других независних тела (пре свега Заштитника грађана, Министарства за рад и социјална питања, Управе за родну равноправност и других државних институција).

Такође, с обзиром на прописану процедуру која повереницу ограничава у начинима поступања, медијима често остаје нејасно на који конкретан начин повереница може да реагује.

Овакво сагледавање односа медија према проблему дискриминације, и односа између медија и поверенице, у складу је и са налазима неких ранијих студија¹ које су обрађивале ову тему. Наиме, ова истраживања и анализе проблема дискриминације и неравноправности у Србији показали су да медији имају значајну улогу у промоцији друштвених схватања и вредности.

С друге стране, известен број медија и новинара/ки има мало или недовољно знање о овој области. Отуда ови новинари/ке нису свесни свих, многобројних и комплексних питања везаних за питање дискриминације, као што је на пример законодавни и институционални оквир којим су регулисана ова питања. Такође, они немају довољно знања о својој улози и обавезама, као и етичког и професионалног кодекса, који захтевају од њих непристрасно и неутрално извештавање. Оваква запажања документована су

---

¹ Реч је о Истраживању Стратеџијом маркетинга „Јавно мњење о дискриминацији и неједнакости у Србији“ (2010.) <http://www.undp.org.rs/download/Javno%20mnjenje%20o%20odiskriminaciji%20u%20Srbiji%20o%20oktobar%202010.pdf> и „Предрасуде на видело – хомофобија у Србији 2010.“ Истраживању и анализи јавног мњења Геј стрејт алијансе <http://www.gsa.org.rs/izvestaji/Istrazivanje-Predrasude-Na-Videlo-2010-GSA.pdf>

великим бројем примера извештавања штампаних и електронских медија где су одређени припадници и припаднице мањина и осетљивих група (ЛГБТ, Рома, жена) представљени уз мноштво стереотипа и предрасуда, чиме су медији допринели формирању негативних друштвених ставова, па чак и подстицању мржње и насиља ка одређеним друштвеним групама.

Истовремено, због недостатка знања и неразвијене осетљивости за питања дискриминације, медији нису увек на висици задатка када је реч о испуњавању својих законских обавеза у смислу публиковања извештаја, мишљења и препорука поверенице, или је њихово извештавање неконзистентно, недоречено или непрецизно. То значајно компликује рад поверенице и доводи до раста конфузије у најширој јавности о томе на који начин повереница реагује у случајевима дискриминације.

Сва ова сагледавања, настала на основу досадашњег односа поверенице, медија и најшире јавности, указала су на потребу једног темељнијег истраживања ставова уредника/ца и новинара/ки у медијима и независних новинара/ки. То је уједно и прво истраживање ставова медија о дискриминацији не само у Србији већ и у региону. Ово истраживање требало би да употпуни слику друштва у коме је дискриминација и даље распрострањена, а које је делом истражено у студијама ставова маргинализованих група и писања медија, али не на начин који би обухватио њихову перцепцију проблема, изазова, знања и капацитета да информишу и извештавају јавност о том важном сегменту наше свакодневице.

Циљеви истраживања су вишеструки: да се идентификују оне области у којима постоје најчешће грешке у извештавању медија, али и области где постоје недоумице у вези са извештавањем, преношењем говора појединаца и група који у својим наступима крше правила о равноправности. Такође, ово истраживање треба да одговори и на питање и на који начин би требало унапредити сарадњу новинара и новинарки са повереницом и начинима на које се та сарадња може даље развити и унапредити.

Да би се испитали ставови медија о наведеним питањима, осмишљен је дводелни упитник (тј. затворени упитник и отворена питања за фокус групу) чији је задатак био да истражи знање новинара/ки о институцији Повереника, њихове могућности (у смислу уређивачке политике и простора који дају овим питањима) и њихове свести о ширини проблема дискриминације о друштву.

Такође, циљ истраживања је био и да – користећи неке примере из праксе поверенице – испита осетљивост новинара/ки на одређене типове дискриминације. У упитнику су такође постављена питања којима се од новинара/ки тражи да се изјасне да ли би сами радили/ извештавали о припадницима маргинализованих група у друштву. Истовремено, испитивано је колико се новинари/ке осећају угрожено, односно дискриминисано у својој радној средини.

Први део истраживања обављен је коришћењем упитника са затвореним одговорима и три групе питања која су обухватила следеће сегменте:

- 1) Прва група питања односила се на утврђивање знања новинара/ки о повереници, њеном статусу, начину на који је законом регулисан њен делокруг рада, овлашћењима и законски прописаним начинима реаговања на појаве дискриминације, телима којима подноси извештај о свом раду. Коначно од испитаника/ца је тражено да наведу, уколико знају, како се зове повереник/ца и да ли су новинари/ке некада на сајту Повереника потражили информацију о раду органа.
- 2) У другој групи питања испитаници/е су питани да ли у њиховом медију постоји родна равноправност, да ли њихов медиј има писан или неписан кодекс/кодексе извештавања о особама са инвалидитетом, припадницима националних мањина, припадницима сексуалних мањина и коришћењу родно неутралних термина и женског рода за занимања. Новинари/ке су затим питани да ли сматрају да у њиховом медију треба да раде припадници маргинализованих група, да ли у њиховом медију постоји интересовање и разумевање за теме о неравноправности полова, особа са инвалидитетом, Рома и других националних мањина, сексуалних мањина, особа са ХИВ/АИДС, насиља над женама и третману жена и мушкараца по питању старатељства над децом. За исте ове категорије, од новинара/ки је тражено да одговоре да ли сматрају да се у њиховом медију довољно прате питања дискриминације.
- 3) У трећој групи, новинарима су постављена питања из праксе поверенице, да би се испитала њихова лична осетљивост на питања дискриминације. Питања су се односила на свакодневне примере дискриминације којима су изложени грађани и грађанке када конкуришу за радно месту на конкурсима чијим условима се дискриминишу кандидати/киње, затим дискриминишуће

услове банака за кредите и у пословној комуникацији. Новинари/ке су, такође, питани какав је њихов став о томе да ли у медијима треба водити рачуна о родној равноправности, извештавати о дискриминацији жена, ЛГБТ популацији, особама са инвалидитетом, кршењима права националних мањина као и да ли би новинари/ке радили/извештавали/узели изјаву од припадника маргинализованих група. Новинари/ке су такође питани да процене своје знање о дискриминацији и да дају мишљење о томе које су групе у друштву највише дискриминисане. Као један од „лакмус“ тестова, новинари/ке су питани да ли сматрају да у Србији треба да се одржавају Параде поноса сваке године – што је питање које не само да је у протеклом периоду оштро поделило политичаре, медије и јавност, већ је било повод за увредљиве поруке, омаловажавање, стварање атмосфере страха и говор мржње према ЛГБТ особама и од неких јавних личности и од неких медија.

Други део истраживања спроведен је коришћењем фокус група и отворених питања у којима је од новинара тражено да одговоре описно на серију питања о дискриминацији и искуство у раду са повереницом. За овај део истраживања изабрани су и новинари који немају никаквог искуства у раду са повереницом, али у опису свог сектора имају извештавање/уређивање неког облика дискриминације у друштву, или су имали једно или више искустава у извештавању о овим темама и контактирању поверенице, или су новинари/ке који већ дужи низ година прате и пишу о различитим темама из области заштите људских права. Фокус групом су били обухваћени уредници/е и новинари/ке у електронским и штампаним медијима и слободни новинари/ке из кључних националних медија и локалних медија са великом читаношћу/гледаношћу.

Истраживање је спроведено од 20. децембра 2012. до 20. јануара 2012. године. На адресе медија су послати затворени упитници са молбом да упитник испуне сви уредници/е и новинари/ке који се баве темом дискриминације. С обзиром на чињеницу да је област дискриминације коју покрива повереница изузетно широка, у истраживању су обухваћени уредници и новинари специјалисти за различите секторе од друштва до економије и политике, у штампаним и електронским медијима и новинским агенцијама у Србији у Београду и унутрашњости. Испуњене упитнике послало је 160 уредника/ца и новинара/ки. У узорку је

било 59,38% уредника/ца и новинара/ки из електронских медија, 37,5% из штампаних медија и 3,12% из новинских агенција. На упитник је одговорило 1,88% слободних новинара/ки. У анкети је учествовало укупно 61,25% представника/ца медија из Београда и 38,75% из унутрашњости. Према старосној структури, на упитник је одговорило 12,25% испитаника/ца у добу између 20 и 30 година, 53,13% старости између 30 и 40 година, 25% оних између 40 и 50 година и 9,37 % оних са 50+ година. Међу анкетиранима је 32,5% уредника/ца и 65,62% новинара/ки.

Фокус групом је обухваћено 40 уредника/ца и новинара/ки. Овај део истраживања трајао је од 20. јануара 2012. до 1. фебруара 2012. године. У узорку је било 14 (35%) уредника/ца и новинара/ки који никада нису контактирали повереницу, 8 (20%) уредника/ца и новинара/ки који су једном или више пута контактирали повереницу и 18 (45%) уредника/ца и новинара/ки, који континуирано прате питања дискриминације.

УПИТНИК

Општа питања:

ТИП МЕДИЈА:		
Електронски (радио/ТВ/Интернет)	Штампани (дневни, недељни, месечни)	Агенција
59,38% (95)	37,50% (60)	3,12% (5)

СЕДИШТЕ МЕДИЈА:	
Београд	Унутрашњост
61,25% (98)	38,75% (62)

ПОЛ:	
мушки	женски
24,38% (39)	75,62%(121)

ГОДИНЕ СТАРОСТИ:			
20-30	30-40	40-50	50+
12,50% (20)	53,13% (83)	25% (40)	9,37% (15)

ПОЗИЦИЈА:		
Уредник/ца	Новинар/ка у медију	Слободни извештач/ица (без уговорног односа са одређеном редакцијом)
32,50% (52)	65,62% (105)	1,88% (3)

У анкети је учествовало сразмерно више представника/ца електронских у односу на штампане медије. Разлог томе је што су електронским медијима обухваћени ТВ, радио и интернет медији који у информативним сегментима и посебним емисијама прате питања дискриминације, док је код штампаних медија акценат стављен на дневне новине јер је број недељника и месечника веома мали. Број представника агенција је мали, прво због тога што у Србији функционишу само три информативне агенције, и друго што оне ређе од осталих медија прате ова питања.

С обзиром на концентрацију медија у главном граду и талас гашења медија на локалном нивоу (што је процес који је и даље у току), анкетом су приближно пропорционално обухваћени медији из Београда, или са извештачима/цама из Београда, или медији из унутрашњости.

Мушки и женски пол учесника/ца анкете такође приближно одговара ситуацији на терену где број жена у медијима расте из године у годину. Старосне групе и њихово учешће у узорку такође одговарају реалном саставу у редакцијама где доминирају уредници/е и новинари/ке у добу између 30 и 40 година. Ипак, због ставова о питањима дискриминације било је важно обухватити све

старосне групе. Сматрамо ипак да се на основу узорка не може ући у анализу ставова учесника/ца анкете према годишту, јер је реч о малим појединачним узорцима.

У узорку 1/3 чине уредници/е, а 2/3 новинари/ке, чиме је добијена одговарајућа структура креатора/ки уређивачке политике и представника/ца медија који су непосредно задужени за теме о дискриминацији, било да прате рад поверенице, или питања дискриминације уопште. У узорку је заступљен мали број слободних новинара/ки пре свега због тога што у Србији постоји готово једнакост између хонорарних чланова/ица редакције и „слободних новинара/ки“, што значи да су и су такви новинари/ке везани за једну, евентуално две редакције и у том смислу деле погледе редакције за коју раде.

ПИТАЊА О ПОВЕРЕНИЦИ

1.1. Повереник/ца за заштиту равноправности је:

1.	независан, самосталан и специјализован државни орган	89,38% (143)
2.	државни орган који делује у оквиру Министарства за људска и мањинска права, државну управу и самоуправу	3,12% (5)
3.	орган који делује при Управи за родну равноправност	7,5% (12)
4.	не зна, није одговорио	/

1.2. Делокруг рада Повереника/це за заштиту равноправности регулисан је:

1.	Законом о забрани дискриминације	90,63% (145)
2.	Законом о равноправности полова	3,12% (5)
3.	Законом о родној равноправности	6,25% (10)
4.	не зна, није одговорио	/

1.3. Повереник/ца за заштиту равноправности надлежан/на је за:

1.	спречавање свих видова, облика и случајева дискриминације, заштита равноправности свих особа у свим областима друштвених односа	89,38% (143)
2.	уређење питања родне равноправности у циљу елиминисања дискриминације жена, побољшања њиховог положаја	8,13% (13)
3.	заштитити жена, националних мањина и ЛГБТ популације	1,87% (3)
4.	не зна, није одговорио	/

1.4. Повереник/ца за заштиту равноправности поступа:

1.	увек када уочи случајеве дискриминације	51,88% (83)
2.	по притужбама у случајевима дискриминације особа или групе особа	42,50% (68)
3.	зависи од случаја до случаја, по процени Повереника	5,62% (9)
4.	не зна, није одговорио	/

1.5. Надлежности Повереника/це су (ставите крстић код сваког одговора који сматрате прикладним):

1.	да по службеној дужности реагује у свим случајевима дискриминације	76,87% (123)
2.	да прима и разматра притужбе због дискриминације	80% (128)
3.	даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације	61,25% (98)
4.	да изриче казне	21,88% (35)
5.	да контролише рад органа власти	6,25% (10)
6.	упозорава јавност на тешке случајеве дискриминације	75% (120)
7.	не зна/нема одговора	/

1.6. У законском смислу Повереник/ца може да:

1.	подноси тужбе за заштиту од дискриминације, уз сагласност дискриминисане особе	89,37% (143)
2.	подноси кривичне пријаве због аката дискриминације	33,12% (53)
3.	новчано казни оне који се оглуше о препоруку Повереника	8,13 (13)
4.	не зна/није одговорио	/

1.7. Повереник/ца за равноправност свој извештај о раду подноси:

1.	Народној скупштини	86,25% (138)
2.	Надлежном министарству	8,13% (13)
3.	Европској комисији за људска права	5% (8)
4.	не зна/није одговорио	0,62% (1)

1.8. Како се зове Повереник/ца за заштиту равноправности?

1.	Невена Петрушић	89,38% (143)
2.	Без одговора/нетачни	10,62% (17)

1.9. Да ли сте некада потражили информацију са сајта www.ravnopravnost.gov.rs?

1.	Да	54,37% (87)
2.	Не	45,63% (73)
3.	Не зна/није одговорио	/

Институција Повереника за заштиту равноправности и повереница Невена Петрушић добро су познати анкетираним уредницима/ама и новинарима/кама. Готово 90% анкетираних зна да је Повереник за заштиту равноправности независан, самосталан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације.

Ипак, око 10% анкетираних верује да повереница делује у оквиру Министарства за људска и мањинска права, државну управу и самоуправу (3,12%) или при Управи за родну равноправност (7,5%). Слично, око 10% анкетираних сматра да је делокруг рада Повереника регулисан Законом о равноправности полова и/или Законом о родној равноправности, а не Законом о забрани дискриминације. Такође 8,12% анкетираних верује да Повереник за равноправност свој извештај о раду подноси надлежном министарству.

Такви резултати упитника, показују да мали, али ипак не и занемарљив број представника/ца медија доживљава Повереника као орган унутар Министарства за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу или Министарства за рад и социјалну политику. Оваква забуна није тешко објашњива, јер је реч о два министарства која се баве људским и мањинским правима, заштитом особа са инвалидитетом, родном равноправношћу и имају своје инспекције (пре свега Инспекторат за рад) које се на другачије начине баве делом питања који покрива Повереник. Истовремено, око 10% анкетираних верује да је повереница задужена за далеко ужи сегмент дискриминације – уређење питања родне равноправности (8,13%), заштите жена (1,87%), националних мањина и ЛГБТ популације, а не свих видова, облика и случајева дискриминације и заштите равноправности свих особа у свим областима друштвених односа. Већина анкетираних (89,38%) је, међутим, веома добро упозната са делокругом рада овог државног органа у спречавању свих облика и случајева дискриминације, заштите равноправности физичких и правних лица у свим областима друштвених односа, надзору над применом прописа о забрани дискриминације, и унапређивању остваривања и заштите равноправности.

Ипак – како показују резултати анкете – већина уредника/ца и новинара/ки верује да повереница има знатно шира овлашћења од оних којој су јој законом дата. Наиме, већина анкетираних верује да је задатак поверенице да реагује увек када уочи случајеве дискриминације (51, 88%) и да је то њена службена дужност (76,87%). Уз то, једна петина анкетираних верује и да повереница има моћ да контролише рад органа власти (21,88%).

У суштини, законом регулисане надлежности Повереника за заштиту равноправности знатно су уже. Повереник за заштиту равноправности овлашћен је да спроводи поступак по притужбама у случајевима дискриминације особа или групе особа које повезује исто лично својство. Повереник је надлежан да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је дужан да подносиоцу притужбе пружи информације о његовом праву и могућности покретања судског или другог поступка заштите, укључујући и поступак мирења, као и да подноси тужбе за заштиту од дискриминације, уз сагласност дискриминисане особе, уколико се дискриминација односи на конкретну особу. Повереник је, такође, надлежан да подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима.

Упознатост уредника/ца и новинара/ки са надлежностима поверенице, варира. Између три и четири петине анкетираних уредника/ца и новинара/ки зна да повереница прима и разматра притужбе због дискриминације (80%), даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације (61,25%) и упозорава јавност на тешке случајеве дискриминације (75%). Индикативно је да само 42,5% анкетираних „прихвата“ да повереница поступа само по притужбама у случајевима дискриминације особа или групе особа, а не увек када уочи случајеве дискриминације. Такође, индикативно је да представници/це анкетираних медија верују да повереница може да новчано казни оне који се оглуше о препоруку Повереника (8,13%).

Једна од најбоље препознатих надлежности поверенице, (75% анкетираних) је овлашћење да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације.

Са извесним опрезом, могло би се закључити да су уредници/е и новинари/ке сврстани у условно речено, две групе: једну који повереницу доживљава као независан орган којем, као новој, европским законодавством инспирисаној институцији, приписује знатно већу моћ од оне коју законски поседује и друге, мање, која повереницу доживљава као један у низу владиних органа задужених за праћење стања у остваривању људских права и кршење тих права.

У контексту виђења независних органа као институције инспирисане прихватањем ЕУ законодавног оквира, можда је

могуће тумачити и одговор 8% анкетираних који сматрају да Повереник за заштиту равноправности свој извештај о раду подноси Европској комисији за људска права. Наиме, у домаћој јавности се Европска комисија за људска права и Европски суд за људска права у Стразбуру схватају као моћни органи, а Европском суду се обраћа све значајанији број грађана и грађанки Србије и тужи, између осталог, државу Србију за повреде људских права укључујући ту и различите случајеве дискриминације.

ПИТАЊА О МЕДИЈУ

2.1. Да ли сматрате да у Вашем медију постоји родна равноправност:

1) у погледу једнаког материјалног награђивања жена и мушкараца

1.	Да	153 (95,63%)
2.	Не	7 (4,37%)
3.	Не зна/није одговорио	/

2) у погледу могућности напредовања у каријери између жена и мушкараца

1.	Да	143 (89,38%)
2.	Не	17 (10,62%)
3.	Не зна/није одговорио	/

Резултати анкете о родној равноправности представника/ца медија говоре да мањи број испитаника/ца пре свега види у могућности напредовања у каријери (10,62%) а потом и у награђивању (4,32%) разлике између полова, односно дискриминацију новинарки. Ови налази кореспондирају са подацима са терена. Независно удружење новинара Србије које повремено објављује писање медија или извештаје са округлих

столова, најчешће у сопственој или организацији невладиних организација наводи у једном таквом извештају да је Секција жена у медијима у оквиру НУНС спровела акцију неформалних сусрета са женама ангажованим у медијима у Новом Саду, Зрењанину, Сомбору, Крушевцу, Новом Пазару, Крагујевцу, Краљеву и Београду, којој је присуствовало приближно 70 жена „и да је утврђено да оне примећују одређене форме дискриминације у редакцијама, али да у највећем броју случајева то приписују традиционалном друштву, без претеране жеље да ту нешто промене“. У извештају се наводи да интервјуисане жене „истичу да је већи број мушкараца на руководећим позицијама“, да постоји „инструментализација жена на уредничким позицијама“, и дискриминација у „избору сектора у редакцијама“ (03.07.2007. године, дневни лист Данас).

На сајту НУНС-а пренесен је и текст из дневног листа Вечерње новости (5.05.2007. године) у којем се каже да „иако у медијима ради много жена, оне често нису део медијске приче, а када су и присутне, употребом мушког рода за занимање и функције које обављају-језички постају невидљиве“. Наводи се и резултат анкете Новинарске женске мреже НУНС-а, где су жене запослене у медијима „као највеће проблеме у професији навеле: стрес, несигурност посла, ниске зараде“. Такође је наведено да оне „примећују различите форме дискриминације: мушкарци су боље плаћени и чешће на руководећим положајима“. У још једном тексту са сајта НУНС наводи се мишљење новинарки из краљевачких медија које кажу да се „запажају велике разлике између положаја жена у локалним и београдским медијима. „Жене у Београду нису повлашћеније, али оне су на извору информација и послова“, навела је једна учесница неформалног сусрета са женама ангажованим у краљевачким медијима, одржаном 28. априла 2007. године.

Релативно мали проценат испитаника/ца који је у овој анкети указао на дискриминацију полова у медијима може се тумачити на више начина: прво, чињеницом да у медијима расте број жена и да оне, иако не постоји тачан податак о томе, бројчано знатно надмашују број мушкараца ангажованих у медијима, делом и због тога што је реч о веома слабо плаћеној професији; друго, да је узорку више испитаника/ца из Београда, где је више жена на руководећим местима и треће, напретком у законодавној области, ангажовањем новинарских удружења, уредница и новинарки и НВО сектора у борби против родне дискриминације, која једним својим делом обухвата и питања родне равноправности и радних права уредница и новинарки, положај жена у медијима се лагано поправља.

2.2. Да ли Ваш медиј има писани или неписани кодекс извештавања о:

1) особама са инвалидитетом

1.	Да	117 (73,13%)
2.	Не	42 (26,25%)
3.	Не зна/није одговорио	1 (0,62%)

2) припадницима националних мањина

1.	Да	113 (70,63%)
2.	Не	47 (29,37%)
3.	Не зна/није одговорио	/

3) припадницима сексуалних мањина

1.	Да	100 (62,50%)
2.	Не	55 (34,38%)
3.	Не зна/није одговорио	5 (3,12%)

4) коришћењу родно неутралних термина и коришћењу женског рода за занимања (на пример правник/правница – културолог/културолошкиња)

1.	Да	92 (57,50%)
2.	Не	63 (39,38%)
3.	Не зна/није одговорио	5 (3,12%)

Више од једне трећине (односно између једне трећине и две петине) уредника/ца и новинара/ки сматра да њихов медиј нема писани или неписани кодекс извештавања о особама са

инвалидитетом, припадницима националних и сексуалних мањина и коришћењу родно неутралних термина и женског рода за занимања.

У пракси у редакцијама је најчешће на снази (писани) Кодекс новинара Србије који су заједнички усвојили Удружење новинара Србије (УНС) и Независно удружење новинара Србије (НУНС) 2006. године. Већина представника медија је члан или једног или другог удружења.

У том кодексу је на неколико места регулисана обавеза уредника/ца и новинара/ки да се придржавају одређених начела као што су:

- 1) У преамбули Кодекса, наводи се да је дужност новинара да следе професионалне и етичке принципе садржане у Кодексу и да се супротставе притисцима да те принципе прекрше. За примену Кодекса одговорни су и уредници и издавачи.
- 2) У одељку „Одговорност новинара“ прецизира се да је се „новинар мора супротставити свима који крше људска права или се залажу за било коју врсту дискриминације, говор мржње и подстицање насиља“ да је новинару „забрањено да користи непримерене, узнемиравајуће, порнографске и све друге садржаје који могу имати штетан утицај на децу“ да је новинар „дужан да поштује и штити права и достојанство деце, жртава злочина, особа са хендикепом и других угрожених група.
- 3) У Одељку „Новинарска пажња“ наводи се да „новинар мора бити свестан опасности од дискриминације коју могу да шире медији и учиниће све да избегне дискриминацију засновану, између осталог, на раси, полу, старости, сексуалном опредељењу, језику, вери, политичком и другом мишљењу, националном или друштвеном пореклу“.

Језик Кодекса не користи родно неутралне термине и женски род за занимања (новинар/новинарка, на пример), нити посебно регулише ово питање.

Два удружења, Асоцијација независних локалних медија „Локал прес“ и Асоцијација новинских издавача и електронских медија оформила су 2009. године и Савет за штампу чији је задатак између осталог:

- (а) Праћење поштовање Кодекса новинара Србије у штампаним медијима и решавање представки појединаца и институција поводом конкретних садржаја штампаних медија.
- (б) Медијација између оштећених појединаца, институција и редакција и изношење јавних опомена у случајевима када је констатовано кршење етичких стандарда утврђених Кодексом новинара Србије.
- (ц) Едукација за поступање у складу са Кодексом новинара Србије и јачање угледа медија.
- (д) Објављивање мишљења, одлука у штампаним медијима, и вебсајта Савета за штампу.

Стварање овог тела било је, између осталог, испровоцирано и веома честим појавама дискриминације националних и сексуалних мањина, жена, деце итд.

Поред тога, постоје и други неформални кодекси, као што је нпр. Кодекс родно осетљивог медијског извештавања, који је потписало неколико десетина београдских и локалних медија, а за чије кршење нема последица. Из других резултата овог упитника види се да значајан број испитаника/ца ово сматра или мање важним питањем или га одбацује.

Поред ових писаних кодекса, у већини редакција постоје и неписана правила извештавања која подразумевају и начин извештавања о дискриминисаним групама. Та неписана правила имају своја полазишта пре свега у уређивачкој политици медија и самим тим и начину на који се прилази извештавању о питањима дискриминације, а затим и у речнику који се користи у извештавању. Из других одговора у анкети, посредно се може закључити да медији имају различито развијену осетљивост за одређена питања дискриминације и да неким темама дају предност у односу на друге, а код неких, као што је на пример однос према Паради поноса, имају изузетно опречне ставове. Сам третман Параде, међутим, није увек истоветан са третманом и односом према извештавању о правима сексуалних мањина, јер је Парада по начину на који је третирана у српској елити, у изјавама представника државе, политичких партија, истакнутих појединаца и најшире јавности, стекла посебан третман.

2.3. Да ли мислите да у Вашем медију треба да ради:

1) особа са инвалидитетом

1.	Да	96,88% (155)
2.	Не	0,62% (1)
3.	Не зна/није одговорио	2,50% (4)

2) припадник националне мањине

1.	Да	96,88% (155)
2.	Не	0,62% (1)
3.	Не зна/није одговорио	2,50% (4)

3) припадник ЛГБТ популације

1.	Да	96,88% (155)
2.	Не	0,62% (1)
3.	Не зна/није одговорио	2,50% (4)

4) особа са АИДС/ХИВ

1.	Да	93,75% (150)
2.	Не	3,75% (6)
3.	Не зна/није одговорио	2,50% (4)

2.4. Да ли сматрате да у Вашој редакцији постоји интересовање/разумевање за теме о неравноправности:

1) полова

1.	Да	89,38% (143)
2.	Не	9,37% (15)
3.	Не зна/није одговорио	1,25% (2)

2) особа са инвалидитетом

1.	Да	93,76% (150)
2.	Не	3,12% (5)
3.	Не зна/није одговорио	3,12% (5)

3) Рома и других националних мањина

1.	Да	95,63% (153)
2.	Не	3,12% (5)
3.	Не зна/није одговорио	1,25% (2)

4) сексуалних мањина

1.	Да	85,63% (137)
2.	Не	11,25% (18)
3.	Не зна/није одговорио	3,12% (5)

5) особа са ХИВ/АИДС

1.	Да	81,25% (130)
2.	Не	12,50% (20)
3.	Не зна/није одговорио	6,25% (10)

6) насиља над женама

1.	Да	87,50% (140)
2.	Не	9,38% (15)
3.	Не зна/није одговорио	3,12% (5)

7) жена и мушкараца у старатељству над децом

1.	Да	85,63%(137)
2.	Не	11,25% (18)
3.	Не зна/није одговорио	3,12% (5)

Испитаници/е сматрају да у њиховом медију постоји највеће интересовање/разумевање за праћење тема везаних за неравноправност Рома и националних мањина (95,63%), особа са инвалидитетом (95,76%), жена (89,38%) и насиља над женама (87,5). На последња три места су неравноправност сексуалних мањина (85,63%) жена и мушкараца у старатељству над децом (85,63%) и особа са ХИВ/АИДС (81,25%). Ови резултати кореспондирају уз мање варијације и са другим одговорима из упитника где су се уредници/е и новинари/ке изјашњавали о томе да ли се поједина питања дискриминације довољно прате и ко су, према њиховом мишљењу, највише дискриминисане групе становништва.

2.5. Да ли сматрате да се у Вашем медију довољно прате питања дискриминације:

1) полова

1.	Да	67,50% (108)
2.	Не	32,50% (52)
3.	Не зна/није одговорио	/

2) особа са инвалидитетом

1.	Да	73,75% (113)
2.	Не	21,88% (35)
3.	Не зна/није одговорио	4,37% (12)

3) Рома и других националних мањина

1.	Да	76,88% (123)
2.	Не	18,75% (70)
3.	Не зна/није одговорио	4,37% (7)

4) сексуалних мањина

1.	Да	67,50% (108)
2.	Не	32,50% (52)
3.	Не зна/није одговорио	/

5) особа са ХИВ/АИДС

1.	Да	64,38%(103)
2.	Не	34,37% (55)
3.	Не зна/није одговорио	1,25% (2)

6) насиље над женама и децом

1.	Да	73,75% (118)
2.	Не	21,88% (35)
3.	Не зна/није одговорио	4,37% (7)

7) права жена и мушкараца у старатељству над децом

1.	Да	56,25% (90)
2.	Не	42,50% (68)
3.	Не зна/није одговорио	1,25% (2)

Највише анкетираних уредника/ца и новинара/ки сматра да се у њиховом медију недовољно прате права жена и мушкараца у старатељству над децом (42,5%), дискриминација особа са ХИВ/АИДС (34,37%), сексуалних мањина (32,5%) и полова (32,5%) . Око две петине (21,88%) учесника/ца сматра да се недовољно прате питања дискриминације особа са инвалидитетом а нешто мање од једне петине (18, 75%) сматра да се у њиховом медију не посвећује довољно пажње угрожавању права Рома и других националних мањина.

Ако се упореде резултати два питања: „Да ли сматрате да у Вашој редакцији постоји интересовање/разумевање за теме о неравноправности“ и „Да ли сматрате да се у Вашем медију довољно прате питања дискриминације (одређених група)“ и других одговора из упитника и фокус група, поредак недовољно

праћених тема треба пре свега схватити у смислу недовољног поклањања простора у медијима овим облицима дискриминације, а не у смислу незаинтересованости уредништава медија за ове теме.

Када се узме у обзир став уредника/ца и новинара/ки да никада није довољно писања о дискриминацији јер је она свуда око нас (као што то наводе учесници/це у анкети у последњем питању и неколико учесника фокус група), овакав закључак се чини још валиднијим.

Ово запажање анкетираних у складу је и са извештајима поверенице. У Препоруци Влади Републике Србије за усвајање Националне стратегије за борбу против дискриминације, из октобра 2011. године, повереница наводи значајан раст притужби грађана и грађанки по свим основама дискриминације. Међу тим притужбама су најбројније притужбе због дискриминације по основу националне припадности (17%), сексуалне оријентације (16%), инвалидитета (7,29%), политичког и синдикалног чланства (4,8%), притужбе због вишеструке дискриминација (4,2%), као и притужбе због дискриминације по основу пола, старосног доба и других личних својстава.

У притужбама се указује на дискриминацију у различитим областима друштвеног живота, с тим што су доминантне притужбе због дискриминације у сфери рада и запошљавања (33,4%), у јавној сфери (15,8%), у правосуђу (9,7%), раду државних органа (8,2%), пружању услуга (6,1%), пензијском осигурању (3,6%) и образовању. У препоруци се каже да „посебно забрињава да је највећи број притужби због дискриминације поднет против органа јавне власти (41%) и установа (17,6%), док је против послодавца поднето око 19% притужби, а против појединаца/појединки око 14% притужби“.

ЛИЧНА ПИТАЊА

3.1. Да ли је, према Вашем мишљењу, у реду да послодавац/ка тражи за одређено радно место запослене спецификујући:

1) жељени пол

1.	Да	3,12% (5)
2.	Не	61,25% (98)
3.	У одређеним случајевима	34,38% (55)
4.	Не зна/нема одговора	1,25% (2)

2) старост

1.	Да	3,12% (5)
2.	Не	62,50% (100)
3.	У одређеним случајевима	33,13% (53)
4.	Не зна/нема одговора	1,25% (2)

3) тражи фотографије кандидата за посао

1.	Да	8% (13)
2.	Не	47% (75)
3.	У одређеним случајевима	42,50% (68)
4.	Не зна/нема одговора	2,50% (4)

3.2. Да ли сматрате да послодавац/ка има право да тражи:

1) да их запослени обавесте да ли су оболели од ХИВ

1.	Да	15,63% (25)
2.	Не	43,75% (70)
3.	У одређеним случајевима	33,12% (55)
4.	Не зна/нема одговора	7,5% (12)

2) од кандидаткиња за посао тражи да их обавести о својим плановима за заснивање породице

1.	Да	3,12% (5)
2.	Не	86,25% (138)
3.	У одређеним случајевима	6,25% (10)
4.	Не зна/нема одговора	4,38% (7)

3) запосленима скрене пажњу да не испољавају видно своју сексуалну оријентацију уколико су припадници ЛГБТ популације:

1.	Да	12,5% (20)
2.	Не	76,90% (123)
3.	У одређеним случајевима	5% (8)
4.	Не зна/нема одговора	5,60% (9)

Дискриминација у области рада и запошљавања представља једно од важних питања у којима институција Повереника има веома значајну улогу у подизању опште свести о облицима и видовима дискриминације. Понекад је та дискриминација веома изражена, као нпр. у условљавању жена да се одрекну стварања породице, уколико желе да добију или задрже радно место, али

исто тако може бити и суптилна и наоко прихватљива. Примера ради, чести су случајеви у којима се, током разговора за посао, кандидаткињама постављају слична питања, али ни јавност ни медији нису још довољно сензибилисани да је препознају.

Уз то, реч је о веома деликатној материји, јер и сама држава у оквиру својих мера запошљавања, на пример, прописује подстицајне мере за запошљавање одређених категорија становништва, на пример младих до 30 година, старијих од 45 година, и за запошљавање особа из ових категорија послодавцима одобрава најчешће фискалне подстицаје, што многи незапослени ван тих старосних група, доживљавају као пример дискриминације.

Законом о забрани дискриминације у члану 2. прецизира се да изрази „дискриминација“ и „дискриминаторско поступање“ означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима (у даљем тексту: лична својства). У члану 6. ближе се одређује појам „непосредна дискриминација“ који настаје ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај.

У члану 7. наводи се да посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог, односно њиховог личног својства, ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забране дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.

Дискриминација у области рада и запошљавања постоји када запослени или лице које тражи посао буде изложено неједнаком

третману или му/јој буде ускраћено неко право на раду или при запошљавању и то због неког од личних својстава: пола, старости, језика, националне припадности, трудноће, здравственог стања, брачног статуса, вероисповести, политичког уверења, имовног стања, породичних обавеза или било ког другог личног својства.

Забрана дискриминације на раду се не односи само на запослене који су у радном односу, већ и на све који раде (привремени и повремени послови, преко студентске задруге и слично), као и на све оне који траже посао. Дакле, дискриминација у области рада постоји само ако је неједнак третман проузрокован неким личним својством (или својствима) запосленог.

У члану 16. Закона о забрани дискриминације прецизира се да се не сматра дискриминацијом прављење разлике, искључење или давање првенства због особености одређеног посла код кога лично својство лица представља стварни и одлучујући услов обављања посла, ако је сврха која се тиме жели постићи оправдана, као и предузимање мера заштите према појединим категоријама лица из става 2. овог члана (жене, труднице, породиље, родитељи, малолетници, особе са инвалидитетом и други).

У пракси поверенице, има случајева у којој су се обраћали грађани и грађанке са притужбама да су приликом запошљавања били дискриминисани због сексуалне оријентације, старосног доба и националне припадности. Медији повремено извештавају о овим случајевима дискриминације, али из одговора у анкети јасно се види да су ставови уредника/ца и новинара/ки о томе да ли послодавац има одређена права да од кандидата за запошљавање или запослених тражи одређене податке или начин понашања, веома подељени.

Једна трећина испитаника/ца сматра да послодавац у огласима има право да тражи да запослени буде одређеног пола, ако не увек, а онда „у неким случајевима“ док око 60% испитаника/ца сматра да послодавац не сме то да чини. Овако висок проценат указује на чињеницу да медији нису у довољној мери упознати са облицима дискриминације у области рада и запошљавања, али ни са дискриминацијом по основу пола.

Анкетирани представници/це медија имају потпуно поларизоване ставове када је у питању право послодавца да инсистира да их запослени обавести да ли је оболео од ХИВ/АИДС. Око 50% учесника сматра да послодавац има увек (15,63%) или у

одређеним случајевима (33,12%) право да од запосленог тражи да га обавести о свом здравственом стању, а 43,75% одговара одречно. Уз то 7,5% испитаника/ца одговара да „не зна“ или није дало одговор на питање, што је иначе највећи проценат оваквих одговора у серији питања о могућим практичним случајевима дискриминације. Чланом 27. Закона о забрани дискриминације забрањена је дискриминација лица или групе лица с обзиром на њихово здравствено стање, као и чланова њихових породица. У пракси је било доста извештавања о случајевима деце оболеле од ХИВ/АИДС која су на иницијативу школског особља или родитеља друге деце издвајана у посебне просторије где им је засебно држана настава или су удаљени са наставе.

Сензибилисање медија за праћење и извештавање о случајевима дискриминације оболелих од ХИВ/АИДС је нарочито важно, јер становништво Србије испољава висок степен нетолеранције и према особама које живе са ХИВ вирусом, што је, између осталог и последица недовољног познавања саме болести и начина њеног преношења. Према резултатима истраживања Института за јавно здравље „Др Милан Јовановић-Батут“, чак 89% грађана никада не би пристало на заједнички живот са особом која је оболела, а сваки трећи анкетирани сматра да заражена особа треба да добије отказ, иако свој посао обавља професионално. Сличан однос испољава се и према особама оболелим од хепатитиса.²

У анкети око 12,5 % представника/ца јавних гласила сматра да послодавац има право да од запослених тражи да не испољавају видно своју сексуалну оријентацију уколико су припадници ЛГБТ популације, а још 5% сматра да је то право послодавца „у одређеним случајевима“, док 5,6% не зна или се није изјаснило. Новинарске дилеме једне петине испитаника/ца рефлектују раскорак који у Србији постоји између законских одредаба и стања на терену.

Чланом 21. Закона о Забрани дискриминације прецизира се да је сексуална оријентација приватна ствар и да нико не може бити позван да се јавно изјасни о својој сексуалној оријентацији, као и да свако има право да се изјасни, а дискриминаторско поступање због таквог изјашњавања је забрањено.

---

2 „Препорука Влади Србије за усвајање Националне стратегије за борбу против дискриминације, октобар 2011. <http://www.ravnopravnost.gov.rs/lat/preporuke-OrganimaJavneVlasti.php?idKat=24>

Велики део становништва Србије показује изузетно висок степен нетолеранције и нетрпељивости према ЛГБТ особама. Предрасуде су још увек јако изражене. Већина становништва хомосексуалност сматра болешћу и појавом опасном по друштво, а овакви ставови срећу се и у наставним материјалима. Социјална дистанца према ЛГБТ особама је висока, а чак половина људи у Србији би одбацила своје ближње да знају да су хомосексуалци. Ипак, већина људи који имају негативан однос према ЛГБТ особама не подржава насиље према њима и залаже се за кажњавање оних који га врше на исти начин на који се кажњава насиље извршено према било којој особи³.

3.3. Да ли мислите да је у реду да банка прописује горњу границу старосног доба за коришћење банкарских услуга (нпр. 65 година)?

1.	Да	6,25% (10)
2.	Не	66,88% (107)
3.	У одређеним случајевима	23,75% (38)
4.	Не зна/нема одговора	3,12% (5)

Народна банка Србије затражила је у октобру 2011. године од пословних банака да приликом позајмица, кредита и других банкарских услуга не постављају као услов старосно доба клијента. Народна банка Србије се на такав корак одлучила након препоруке поверенице за заштиту равноправности. Поступајући по притужбама грађана и грађанки које су се односиле на услуге које банке нуде физичким лицима, повереница за заштиту равноправности је уочила да већина пословних банака у Србији коришћење банкарских услуга (позајмице по текућем рачуну, кредити и сл.) условљава старосним добом клијената. Наиме, банке често прописују да одређену банкарску услугу могу да користе нпр. „особе до 70 година“ или „не старији од 67

---

³ Ibid.

у моменту отплате кредита/позајмице“. Одређивањем услова горње границе старосног доба за коришћење банкарске услуге, банке непосредно дискриминишу грађане и грађанке на основу личног својства – старосног доба, и то тако што ускраћују право одређеној групи људи (старијима од горње прописане границе) да користе банкарске услуге. Повереница за заштиту равноправности је у свом образложењу навела да не оспорава право банака да врше процену кредитне способности и кредитног ризика у сваком појединачном случају, јер имају легитиман и на закону заснован интерес да пласирањем средстава обезбеде одговарајућу добит, што подразумева и адекватну процену кредитног ризика приликом одобравања коришћења одређене услуге, али је стала на становиште да то не даје право банкама да искључују, односно, онемогућавају приступ банкарским услугама читавим групама грађана на основу неког личног својства, у овом случају старосног доба. Свака банкарска услуга мора да буде доступна свим грађанима под једнаким условима, а у појединачним случајевима банке имају овлашћење да процењују да ли одређени клијент испуњава услове за коришћење одређене банкарске услуге.

О овом случају дискриминације је у медијима, пре реаговања поверенице, спорадично извештавано, али право банке да одређује старосну границу, није у јавности озбиљно довођено у питање. Реч је о дискриминацији која спада најчешће у сектор уредника/ца и новинара/ки који прате економске теме и који нису ни у прилици нити имају развијен сензибилитет да уочавају овакав тип дискриминације.

Упркос томе што је вест о препоруци поверенице и одлуци Народне банке Србије да поступи по њеној препоруци била пренета у великом броју јавних гласила, из анкете произлази да су и овде мишљења представника/ца медија подељена. Око једне трећине њих сматра да банке имају право у потпуности (6,25%) или „у неким случајевима“ (23,75%) одређују старосну границу за одобравање одређених банкарских услуга.

3.4. Да ли мислите да је у реду да се у конципирању законских прописа користи мушки род:

1.	Да	26,88% (43)
2.	Не	48,75% (78)
3.	У одређеним случајевима	20,62% (33)
4.	Не зна/нема одговора	3,75% (6)

3.5. Да ли сматрате да је у извештавању у медијима битно инсистирати на женском и мушком облику речи за занимања:

1.	важно јер је у складу са родном равноправношћу	50% (80)
2.	не превише важно, име особе говори ког је рода саговорник	28,13% (45)
3.	то је наметнута новотарија	18,75% (30)
4.	не зна/нема одговора	3,12 (5)

Питање родне осетљивости српског језика и потребе за увођењем родно осетљивог језика, једно је од оних око којих у српском друштву, а и у медијима, постоје изразито поларизовани ставови.

У вишегодишњој научној пракси покретане су бројне иницијативе и препоруке за остварење родне равноправности на језичком плану. Званични државни органи нису одлучивали о томе, а лингвисти/киње и даље дебатују о могућности да се консеквентно и на сваком месту језик може учинити родно осетљивим. Државне установе имају различиту праксу. Повереница је, на пример, у новембру 2011. године, позивајући се на европско и домаће законодавство и иницијативе, издала препоруку Генералштабу Војске Србије и Министарству одбране Републике Србије да приликом израде нових Правила службе Војске Србије, као и упутстава за регулисање извршавања обавеза које проистичу из ових правила, предузме „све неопходне мере у циљу увођења родно диференци-

раних назива чинова Војске Србије и уклањања термина којима се жене у службеном обраћању ословљавају различито, с обзиром на њихов брачни и породични статус“ и предузме све неопходне мере из своје надлежности“ у циљу стварања услова за употребу родно диференцираног језика у службеној комуникацији, у складу са принципом равноправности полова“.

Такође, повереница је у складу са Законом о забрани дискриминације, у априлу 2011. године дала препоруку Законодавном одбору Народне скупштине Републике Србије да промени одредбу члана 43. Јединствених методолошких правила за израду прописа, и то тако што ће изменити члан 43. на начин да се овом одредбом обухвати и женски род и предузети мере из своје надлежности у циљу стварања услова за употребу родно диференцираног језика, у складу са принципом равноправности полова. Наиме у члану 43. правила прописано је да се: *„изрази у пропису употребљавају у мушком роду, осим ако природа ствари не захтева другачије“*. Овакво правило је, према мишљењу поверенице, дискриминаторно и у супротности са међународним стандардима који се се односе на недискриминаторну употребу језика. У тексту препоруке, повереница је изнела и мишљење о важности употребе родно неутралних термина и употребе женског граматичког рода. У образложењу се каже да „језик има фундаменталну улогу у формирању друштвеног идентитета појединаца/појединки и врши знатан утицај на обликовање друштвених ставова. Употреба језика, у којем се присуство, једнак статус и улоге жена и мушкараца у друштву равноправно одражавају и третирају са једнаком вредношћу и достојанством, суштински је аспект родне равноправности и од значаја је за постизање фактичке равноправности полова.“

Од 2005. године у Србији је у медијима употреби Кодекс родно осетљивог медијског извештавања, сачињен у оквиру пројекта „Жене то могу“ у медијима, који се уз подршку Норвешке народне помоћи спроводи у Србији. Циљ Кодекса је допринос унапређењу равноправности полова, кроз промену медијске слике жене, повећавању интереса медија за питања равноправности полова и стварање једнаких услова за напредовање и усавршавање новинарки и новинара.

Кодекс је до 2009. године потписало 36 медија, електронских и штампаних, из петнаестак градова Србије, а касније им се придружила и Асоцијација независних електронских медија Србије. Неколико НВО пратило је поштовање Кодекса у локалним медијима. Међутим, реч је о необавезујућем кодексу.

У недостатку обавезујућих правила медији самостално формирају своја правила. Све чешће се уочава употреба паралелних облика именица за занимања жена и мушкараца, што потврђује да у медијима расте свест о поштовању равноправности полова. Ипак, на питање да ли се слажу са тим да се у конципирању законских прописа користи мушки род, у анкети се 47,5% слаже с тим увек (26,88%) или у неким случајевима (20,62%), а иста подељеност важи и код употребе женског облика именица за занимања. Половина анкетираних сматра да је битна равноправна употреба мушких и женских облика за занимања „јер је то у складу са родном равноправношћу“ (50%) док 28,13% сматра да то није превише важно, јер име саговорника говори довољно а још 18, 75 одсто уредника/ца и новинара/ки сматра да је реч о „наметнутој новотарији“.

У Србији се и даље воде расправе о родно осетљивом језику у којима се оцртава подељеност научне јавности у мишљењу, схватању, па и приступу проучавању језика, али истовремено све чешће уочава и схватање улоге језика као средства у борби за родну равноправност. У бившим југословенским републикама, пракса је другачија: у Словенији у оквиру политике родне равноправности постоји уобличен и стандардизован лексички фонд, а у Хрватској и Босни и Херцеговини уједначено се примењују паралелне форме именица.

У Србији су за сада једини „водичи за медије“ поменуте препоруке поверенице и неформални Кодекс.

3.6. Колико је у данашњим условима важно извештавати о дискриминацији жена:

а)	Веома важно јер су жене веома често дискриминисане при запошљавању, на радном месту, као жртве насиља...	89,38% (143)
б)	Донекле важно, јер жене ипак не могу свуда имати равноправан статус са мушкарцем	7,50% (12)
ц)	Жене већ имају довољно права у складу са законом	1,87% (3)
д)	Не зна/нема одговора	1,25% (2)

3.7. Колико је у данашњим условима важно извештавати о кршењима права ЛГБТ популације:

а)	Веома битно, јер то говори о степену равноправности грађана у нашем друштву	75% (120)
б)	Донекле, јер је само реч о једној мањој групи грађана	11,25% (18)
ц)	Том проблему се вештачки придаје значај, има много важнијих проблема	11,25% (18)
д)	Не зна/нема одговора	2,50% (4)

3.8. Колико је у данашњим условима важно извештавати о кршењима права особа са инвалидитетом:

а)	Веома важно јер су особама са инвалидитетом ускраћена многа права	96,88% (155)
б)	Донекле, јер је реч о малој групи грађана	1,87% (3)
ц)	То је преувеличан проблем. Не може све да буде прилагођено потребама особа са инвалидитетом.	/
д)	Не зна/нема одговора	1,25% (2)

3.9. Колико је у данашњим условима важно извештавати о кршењима права националних мањина:

а)	Веома важно, јер националне мањине морају уживати сва права која имају грађани Србије	89,38% (143)
б)	Донекле важно, јер ни Срби као мањина не уживају сва права у другим земљама	5% (8)
ц)	Националне мањине имају довољно права у складу са законом и ту нема проблема	5% (8)
д)	Не зна/нема одговора	0,62% (1)

Велика већина уредника/ца и новинара/ки схвата извештавање о дискриминацији као допринос успостављању грађанских вредности у друштву и за добробит целог друштва, а не само угрожених појединаца и група. Готово девет десетина новинара (89,93%) сматра да је извештавање о дискриминацији жена на радном месту и у породици и националних мањина (89,3%) од изузетне важности, а нешто мањи проценат сматра да је важно извештавати о дискриминацији коју трпе ЛГБТ особе (75%) „јер то говори о степену равноправности у нашем друштву“. Ипак, и изузеци су значајни: 11,2 одсто испитаника/ца верује да се проблемима ЛГБТ популације „вештачки придаје значај, јер има важнијих проблема“, а још 11,2% сматра да је о дискриминацији ЛГБТ популације донекле важно извештавати уз напомену да је овде реч „о једној мањој групи грађана“. И овај резултат кореспондира са веома подељеним мишљењима представника/ца медија о одржавању Параде поноса.

Истовремено, ова анкета показује да, у знатно мањој мери, и код представника/ца медија постоји схватање да у давању права националним мањинама Србија треба да поступа реципрочно, у складу са начином на које друге земље поступају према српској мањини или другим мањинама, или верују да су мањине довољно заштићене актуелним законима.

Ипак реч је о веома малом проценту таквих одговора (у оба случаја 5%). Ако се погледају резултати за сва питања из овог сегмента, види се да огромна већина испитаника/ца сматра да саме законске одредбе нису довољне да би угрожене појединце и групе штитиле од дискриминације.

3.10. Да ли бисте Ви радили/урадили прилог са:

1) особом са инвалидитетом

1.	Да	98,75% (158)
2.	Не	/
3.	Не зна/није одговорио	1,25% (2)

2) припадником националне мањине

1.	Да	98,75% (158)
2.	Не	/
3.	Не зна/није одговорио	1,25% (2)

3) припадником ЛГБТ популације

1.	Да	98,75% (158)
2.	Не	/
3.	Не зна/није одговорио	1,25% (2)

4) особом оболелом од ХИВ/АИДС

1.	Да	98,75% (158)
2.	Не	/
3.	Не зна/није одговорио	1,25% (2)

3.11. Како бисте оценили сопствено знање о дискриминацији од 1 до 5 (1 најмање а 5 одлично познавање проблема дискриминације):

1-2	0% (0)
2-3	33,12% (53)
3-4	53,13% (85)
5	11,25% (18)
Не зна/нема одговора	2,5% (4)

Половина испитаника/ца оцењује своје знање о дискриминацији оценом између 3 и 4, а још трећина сматра да је њихово знање између 2 и 3. Само 11,25% уредника/ца и новинара/ки сматра да у потпуности влада овом облашћу. Резултати ове анкете и фокус група наводе на закључак да су испитаници/е делом прецењено, а делом реалистично оценили своје знање. Истовремено, резултати показују где су кључне недоумице представника/ци медија и у којим сегментима им је потребна стручна помоћ.

3.12. Да ли мислите да у Србији треба да сваке године одржава Парада поноса?

1.	Да	42,50% (68)
2.	Не	26,90% (43)
3.	Не знам	23,76% (38)
4.	Нема одговора	6,84% (11)

Одржавање Параде поноса је већ дужи низ година у Србији веома комплексно питање о којем се расправља не само у контексту поштовања права ЛГБТ популације, већ и у далеко ширем контексту вредносних ставова у друштву, али је истовремено третирано и као безбедносно питање (у контексту могућности органа реда да гарантују безбедност грађана) и политичко питање, будући да се неки актери на политичкој сцени изјашњавају о ЛГБТ особама.

Европска комисија (ЕК) изразила је „дубоко жаљење“ због одлуке власти Србије да забране одржавање Параде поноса која је требало да буде одржана 2. октобра у Београду и осудила претеће изјаве екстремистичких организација упућене против организатора Параде. Европска комисија је том приликом позвала власти Србије да „учине све да би се у потпуности поштовале слободе окупљања изражавања, и да би били одобрени сви будући мирни скупови“.

У саопштењу Комисије речено је да „Европска Комисија оштро осуђује застрашивање и претње екстремистичких организација организаторима Параде, што је спречило грађане Србије да уживају права гарантована Уставом и законима против дискриминације“. Министарство унутрашњих послова Србије је забранило све јавне скупове планиране за 1. и 2. октобар.

Повереница је у јавност изашла са три саопштења поводом Параде поноса 23. септембра, 30. септембра поводом забране Параде поноса и 1. октобра 2011. поводом најаве окупљања грађана и грађанки, на два паралелна скупа десничарских група и грађана који подржавају права ЛГБТ популације.

У саопштењу од 23. септембра повереница констатује да „атмосфера страха и најаве насиља над припадницима ЛГБТ популације уочи одржавања Поворке, само показују у којој мери је Србија хомофобично друштво и колико је још неопходно учинити како би најшира јавност схватила да поштовање људских права, укључујући и право на мирно окупљање, нису приоритет само за ЛГБТ особе, већ за сваког грађанина и грађанку Србије“, и каже да је на „властима да покажу да су спремни и способни да заштите та права које мора да ужива сваки појединац и појединка у овој држави.“ Она је такође оценила да „забрана одржавања Параде поноса због високог безбедносног ризика, најдиректније показује колико је висок степен хомофобије у Србији“ и да су „атмосфера страха, претње насиљем и бројни тешки облици дискриминације који су законом забрањени и кажњиви, достигли (...) кулминацију и постигли циљ оваквом одлуком“. Такође, она је констатовала да су „немоћ и неспремност државе да заштити Уставом гарантована основна људска права, укључујући и право на мирно окупљање и слободу говора, показују колико се мало учинило свих ових година на промовисању владавине права и културе мира и толеранције“ и закључила да „сви у Србији треба да буду забринути због количине мржње, нетрпељивости и насиља над једном мањинском групом, нашим суграђанима и суграђанкама, јер колико сутра то може бити свако од нас.“

Повереница је овим поводом али и раније (у време када је већ било извесно да се ствара негативна атмосфера уочи Параде) пружила безрезервну подршку свим ЛГБТ особама Она је осудила учестале физичке и вербалне нападе на ЛГБТ популацију, отворено изражавање мржње и нетрпељивости и оспоравање њиховог права на мирно окупљање као и изјаву председника Јединствене Србије, градоначелника Јагодине и посланика у Народној скупштини Републике Србије, Драгана Марковића у којој се хомосексуалност назива болешћу и негира право сексуалних мањина на мирно окупљање.

Поводом Међународног дана борбе против хомофобије 17. маја и 28. јуна Дана поноса ЛГБТ особа, повереница је подсетила да борба за људска права ЛГБТ особа у Србији и даље траје „јер су 10 година

од првог покушаја одржавања Поворке поноса у Београду сексуалне мањине још увек изложене свакодневној дискриминацији.“

У анкети је веома уочљиво да учесници/це имају веома подељена мишљења о овом питању. Нешто више од две петине уредника/ца и новинара/ки (42,5%) изјаснило се за одржавање Параде поноса сваке године, 26,9% је против, а – врло индикативно – 23,6% испитаника/ца рекло је да не зна да ли би Параду требало одржавати сваке године или не. Такав став на неки начин представља ехо оних ставова у јавности које су износили и политичари и неке јавне личности да су „за гарантовање права ЛГБТ особа“, али и да нису за „непотребно парадирање“, „подизање тензија“ и „угрожавања опште безбедности грађана“.

Ово је уједно и једно од три питања где је забележен највиши постотак недостајућих одговора – 6,84%. Укупно 7,5% учесника/ца анкете је изабрало одговор „не знам“ или није одговорило на питање „да ли сматрате да послодавац има право да тражи да их запослени обавести о томе да ли је оболео од ХИВ/АИДС“ а 6,25% испитаника/ца није одговорило или је изабрало опцију „не знам“ као одговор на питање да ли у њиховој редакцији постоји интересовање/занимање за извештавање о дискриминацији особа оболелих од ХИВ/АИДС.

3.13. Које групе су, према Вашем мишљењу, у нашој земљи највише дискриминисане? (одредите ранг од 1 до 6 где је 1 највише дискриминисана а 6 најмање дискриминисана група)

а) жене

а)	1	3,12% (5)
б)	2	9,38% (15)
ц)	3	15% (24)
д)	4	20% (32)
е)	5	32,50% (52)
ф)	6	14,38% (23)
г)	не зна/нема одговора	5,62% (9)

б) особе са инвалидитетом

а)	1	26,88% (43)
б)	2	25% (40)
ц)	3	12,50% (20)
д)	4	17,50% (28)
е)	5	12,50 (20)
ф)	6	0% (0)
г)	не зна/нема одговора	5,62% (9)

ц) Роми

а)	1	21,88% (35)
б)	2	12,5% (20)
ц)	3	23,75% (38)
д)	4	17,50% (28)
е)	5	15,62% (25)
ф)	6	1,87% (3)
г)	не зна/нема одговора	6,88% (11)

д) припадници ЛГБТ популације

а)	1	17,50% (28)
б)	2	23,12% (37)
ц)	3	20,63% (33)
д)	4	17,50% (28)
е)	5	12,50% (20)

ф)	6	5% (8)
г)	не зна/нема одговора	3,75% (6)

е) оболели од ХИВ/АИДС

а)	1	20,63% (33)
б)	2	20% (32)
ц)	3	20,63% (33)
д)	4	18,75% (30)
е)	5	5% (8)
ф)	6	9,37% (15)
г)	не зна/нема одговора	5,62% (9)

Представници/це медија питани су овде да рангирају од 1. до 6. поједине групе према степену угрожености (где је 1. најугроженији а 6. најмање угрожени) и/или да наведу коју још групу сматрају угроженом. Одговоре треба тумачити пре свега информативно, јер су многи анкетирани одговарали да су по њима све групе на првом месту, или су бирали само 1. и 2. место, на пример.

Условно речено, на овој ранг листи навише дискриминисанима се сматрају особе са инвалидитетом, којима су уредници/е и новинари/ке доделили прво и друго место.

Затим следе припадници ЛГБТ популације а потом Роми и оболели од ХИВ/АИДС и жене.

На листи других, непоменутих међу понуђеним одговорима, уредници/е и новинари/ке наводе младе, старе и сиромашне, или само сиромашне, избеглице, поједине националне мањине, труднице, самохране мајке, политички неопредељене, незапослене и особе са посебним потребама.

У том смислу листа је веома индикативна, јер медији очито сматрају да је број грађана и грађанки који су на неки

начин дискриминисани изузетно широк. Оваква листа у потпуности одговара налазима о распрострањености и облицима дискриминације које је повереница навела у Препоруци влади Србије за усвајање Националне стратегије за борбу против дискриминације.

ФОКУС ГРУПЕ

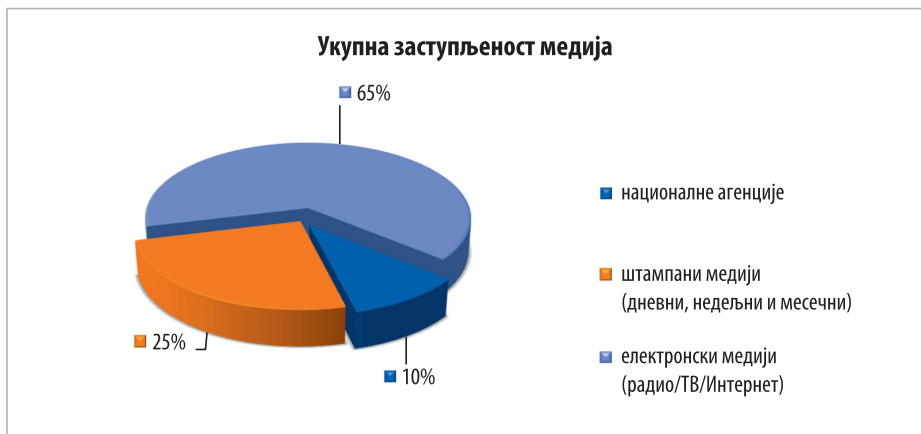
Представници/це медија обухваћени двема фокус групама били су:

- 1) уредници/е и новинари/ке који годинама прате питања дискриминације, редовно сарађују са стручном службом поверенице и повереницом и добро познају рад и активности државних и независних институција које се баве питањима дискриминације (45%)
- 2) уредници/е и новинари/ке који су се у неколико наврата обрађали повереници а у извештавању о дискриминацији су контактирали и Заштитника грађана и Повереника за информације од јавног значаја и заштиту приватности (20%)
- 3) уредници/е и новинари/ке који се никада нису обрађали повереници, али су користили податке са сајта поверенице или се по природи свог сектора баве питањима дискриминације (35%)

У фокус групама је било заступљено:

- а) 65% представника/ца електронских медија (радио/ТВ/Интернет),
- б) 25% представника/ца штампаних медија (дневних, недељних и месечних)
- ц) 10% представника/ца националних агенција

Напомена: анкетирани слободни новинари/ке континуирано пишу за одређени тип медија па су овде урачунати у укупан збир.

Према седишту медија:

- 1) 75% медија има своје седиште у Београду
- 2) 20% медија има седиште у унутрашњости Србије
- 3) 5% медија има своје седиште у иностранству

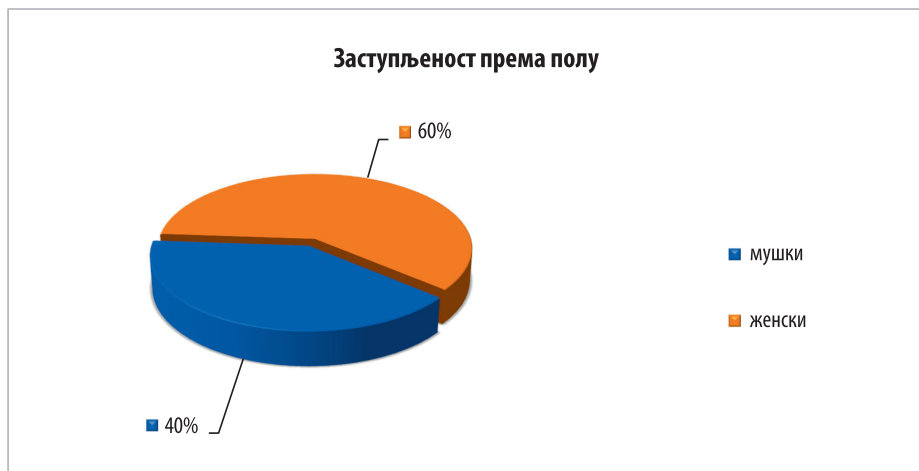
Према месту извештавања:

- 1) 75% уредника/ца и новинара/ки извештава из Београда било да је у Београду седиште њиховог медија или да су они локални дописници медија чије је седиште у иностранству и/или у унутрашњости Србије
- 2) 25% уредника/ца и новинара/ки извештава из унутрашњости (у овај број су укључени и припадници/е медија који имају своја дописништва у унутрашњости а седиште им је у Београду

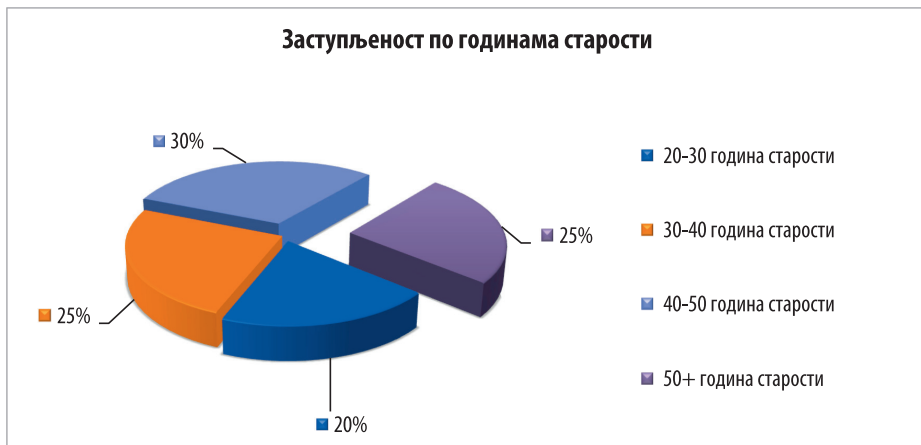
Према полу:

- 1) 40% мушкараца
- 2) 60% жена

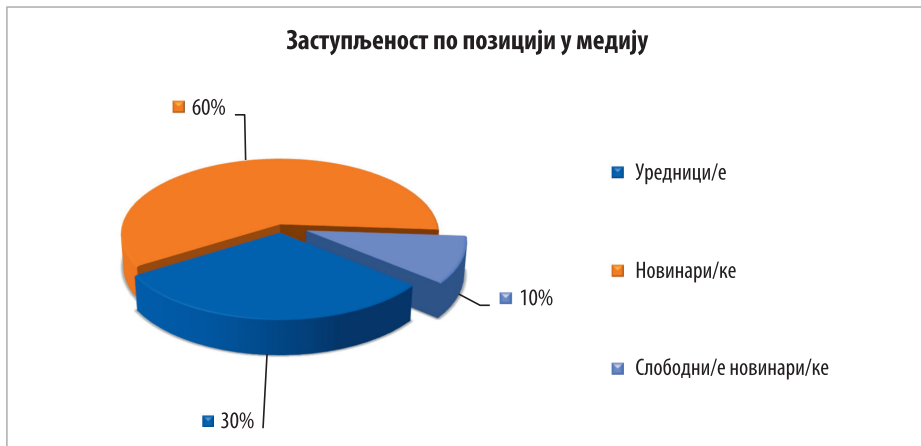
Према годинама старости:

- 1) 20-30 година старости – 20%
- 2) 30-40 година старости – 25%
- 3) 40-50 година старости – 30%
- 4) 50+ година старости – 25%

Према позицији у медију:

- 1) 30% уредника/ца
- 2) 60% новинара/ки
- 3) 10% слободних новинара/ки

1. У којим случајевима сте се обраћали повереници за заштиту равноправности?

Међу разлозима због којих су се уредници/е и новинари/ке обраћали повереници најбројнији су случајеви у којима су представници медија тражили реаговање поверенице на случајеве дискриминације деце, особа са инвалидитетом, жена, припадника ЛГБТ заједнице, старијих особа и расистичких испада.

Појединачно, најбројни су били захтеви медија за коментаре поверенице поводом Параде поноса, што је и очекивано, с обзиром да овај догађај сваке године изазива крајње опречне коментаре и реаговања од чланова политичког врха, појединих државних служби (пре свега полиције), до иступа јавних личности, припадника ЛГБТ популације и милитантних група и „производи“ највише примера дискриминације.

Тако је, на пример, уз изјаве митрополита Амфилохија Радовића, за које је повереница донела мишљење да су дискриминаторне, и лист „Ало“ 16. септембра 2010. године објавио текст под насловом „Доктор за гејеве“ у коме главни саговорник др Мирољуб Петровић, директор Института за природну медицину каже да је „хомосексуализам (...) тежак психијатријски поремећај који се јавља као последица лошег васпитања, нездравог живота, и употребе наркотика“. Он затим наводи да су то „појединци гладни љубави и збуњени погрешним вредностима“ и додаје да „најстравичнија сексуална злостављања и убиства представљају неизбежан део животног стила у који су увучени припадници ове популације“. На овај текст је поднета притужба, а повереница је утврдила да идеје и ставови из текста представљају говор мржње, и др Петровићу изрекла препоруку да се јавно извини грађанима и грађанкама Србије хомосексуалне оријентације, да извинијење објави о свом трошку у дневном листу „Ало“, да мишљење са препоруком објави на веб сајту Института за природну медицину и да се убудуће суздржава од давања изјава, ширења идеја, ставова и информација којима се подстиче дискриминација, мржња или насиље због личног својства. Такође, главном и одговорном уреднику листа „Ало“ упућена је препорука да мишљење објави у року од 15 дана и да предузме све како ове дневне новине не би више објављивале информације, ставове и идеје којима се подстиче дискриминација, мржња или насиље, због нечијег личног својства.

С обзиром да ни директор Института за природну медицину, ни главни и одговорни уредник листа „Ало“, нису поступили по

препукама, повереница за заштиту равноправности је о томе известила јавност, у складу са Законом о забрани дискриминације.

Медији су такође контактирали повереницу и поводом случаја наплате доплатних маркица за изградњу Храма Светог Саве, анализе школских уџбеника у чијим садржајима је било и одељака у којима је било случајева родне дискриминације, и опсежнијих истраживачких текстова о стању људских права у Србији.

Учесници у фокус групи су такође радили и прилоге у којима су приказивали институцију поверенице и њен делокруг деловања и тим поводом узимали изјаве или радили интервјуе са њом.

2. Да ли сте били задовољни информацијама које сте добили од поверенице?

Сви учесници фокус група који су остварили један или више контаката са канцеларијом поверенице нагласили су задовољство радом са повереницом и њеном стручном службом. Учесници/е фокус група који су имали контакт са повереницом, посебно истичу „брзину реговања и лакоћу успостављања контакта“, „осећање поверенице и стручне службе за потребе дневног новинарства“, „брзину реговања и предусретљивост“, „јасноћу и прецизност у одговорима“ и чињеницу да је шефица Кабинета поверенице, преко које је ишла већина контаката медија са повереницом, „новинарка са дугогодишњим искуством“ и „осећајем за потребе медија“. Међу учесницима фокус групе који нису контактирали повереницу, има оних који су користили сајт поверенице и сматрају га „лаким за претраживање и добро организованим“.

3. Да ли сте до сада у тражењу података користили сајт поверенице и да ли сте задовољни његовом прегледношћу и информативношћу?

Од 40 учесника фокус групе, око половине новинара/ки је користило сајт поверенице, њих шест никада није користило сајт, а десеторо је користило податке са сајта. Новинари/ке који раде у „дневним“ редакцијама најчешће користе саопштења поверенице која до њих стижу преко новинских агенција, а затим траже изјаву

поверенице или њеног стручног тима. Новинари/ке, који раде „споровозније“ прилоге и имају на располагању више времена за своје прилоге чешће користе сајт, а новинари/ке који дуго година прате теме из области дискриминације, редовно посећују сајт поверенице.

Кроз анализу рада новинара и новинарки који су запослени у редакцијама у унутрашњости земље закључено је да они чешће користе податке са сајта или због тога што нису претплаћени на сервисе новинских агенција те саопштења поверенице скидају са сајта или, у случајевима када само треба да допуне свој прилог/текст, користе сајт да би пронашли и цитирали мишљење поверенице о појединим случајевима дискриминације, док ређе посежу за звањем канцеларије поверенице, делом и због ограничених трошкова редакција за све издатке па и телефонске рачуне.

Међу недостацима наводи се, пре свега, недостатак статистике, односно броја случајева у којима је повереница реаговала и бројчани израз типова реаговања.

4. Да ли сте у припреми вашег прилога користили и/или информације других државних органа који се баве питањима дискриминације и равноправности или Омбудсмана и Повереника за заштиту података од јавног значаја и података о личности?

Одговори на ово питање су били веома различити и показују у којим сегментима би сарадња поверенице и медија могла да се унапреди. Две трећине учесника/ца фокус група користило је истовремено и податке и изјаве других државних и независних институција и поверенице, или једне од горе наведених установа али не и поверенице. Међу онима који су користили све изворе, око половине учесника/ца фокус групе сматра да се добро сналази у разликовању законских одредби и опсега рада и деловања сваке појединачне службе док друга половина учесника/ца сматра да постоји конфузија (и код новинара/ки и у грађанству) око поделе надлежности Омбудсмана и поверенице или надлежности поверенице и државних органа који се баве родном равноправношћу, на пример. Конфузију изазива и то што се у појединим случајевима дискриминације сва три независна органа појављују са изјавама о истом догађају.

Учесници/е сматрају да би „надлежности (Омбудсмана и поверенице) могле бити више разграничене“, али истичу да међу независним органима „нема међусобног пребацивања одговорности, већ су односи међу њима врло коректни“.

Новинари/ке такође наводе да је „Омбудсман чешће у медијима и делује као особа која има потребу да се огласи по великом броју питања“, док повереница излази у јавност ређе, када осети потребу да реагује“, али због тога „делује кредибилније, пре свега због завидне каријере“ (деканке Правног факултета у Нишу и редовне професорке) тако да „ни у једном тренутку не изгледа као државни намештеник“. Када се сумирају одговори на сва питања која се тичу односа поверенице и представника/ца медија у фокус групама, донекле се стиче утисак да новинари/ке сматрају да повереница треба чешће да се оглашава у јавности и да, у одређеним случајевима, треба да буде и иницијаторка догађаја која ће на практичан начин (покретањем акција) указивати на дискриминацију и на начине за њено превазилажење и/или на промовисање једнакости.

Пример за то наводе и сами. Новинари/ке се повремено одлучују да у случајевим где Заштитник грађана и повереница имају заједничко поље деловања, сниме изјаву Заштитника грађана „јер је увек доступан, а новинарима је реаговање потребно одмах“. Овакво „ускакање“ Заштитник грађана и повремено одсуство поверенице (у смислу изјава у медијима) делом доприноси стварању конфузије око разграничења надлежности ова два независна органа.

Новинари/ке такође сматрају да је већина грађана и грађанки и даље недовољно обавештена о делокругу рада поверенице и могућностима да им повереница помогне. „Пошто се сви (повереници прим. аут.) баве заштитом грађана, њихове надлежности нису баш најјасније разграничене. Ми новинари/ке још и можемо да се снађемо, а ако ништа друго, знамо кога можемо да питамо да нам разјасни недоумице. Верујем да су грађани/ке у озбиљној недоумици ко је за шта надлежан, и да због тога често одлучују да се никоме од њих не обрате за помоћ“. Уз то, „сви оштећени се најчешће осећају грађанима/кама, па тек онда неким/ом ко је у неравноправном положају“. Другим речима, грађани/ке осећају или верују да су закинути, али су мање способни да начин на који су оштећени, ставе у одређене категорије које прописује закон. На пример, жене веома често сматрају да су оштећене у радном односу или при запошљавању али су пре склоне да то тумаче у оквиру кршења радних права, а не из угла родне равноправности.

И из резултата затвореног упитника, и из сагледавања резултата насталих на основу анализе учесника у фокус групи, произлази да је потребно да се надлежности и делокруг рада поверенице приближе и појасне и представницима/ама медија, а преко њих и најширој јавности.

5. Да ли, према Вашој оцени, медиј на коме радите довољно извештава о проблемима дискриминације у Србији?

Већина новинара/ки у фокус групи сматра да се њихови медији често баве темама везаним за дискриминацију, а поједини верују да су управо ове теме оно што њихове медије разликује од других у позитивном смислу и да су пионири у области извештавања о кршењима права и дискриминацији маргинализованих група.

Малобројни кажу да се њихов медиј „недовољно бави дискриминацијом у Србији, јер има много врста дискриминације о којој не пишемо“. „Бавимо се свим видовима дискриминације, али углавном када за то ‘постоји повод’, а то значи на пример, ЛГБТ популацијом пре и после геј параде или када неко од чланова те популације буде нападнут, особама са ХИВ око 1. децембра, кршењем права жена, када добијемо вест о неком таквом случају“. Укратко, питањима дискриминације поклања се пажња „инцидентно“, онда када околности наметну интересовање јавности за поједине видове дискриминације, или се пак обележава, светски или европски дан заштите права неких мањинских група.

Отуда новинари/ке најчешће помињу да њихови медији извештавају о дискриминацији Рома, жена, особа са инвалидитетом и ЛГБТ популације. Текстови и прилози о овој популацији су, сматрају представници/це медија из фокус групе, мање заступљени јер они, изузев у случају Геј параде, веома ретко наступају у медијима „и ретко када излазе у јаност са својим проблемима“. Још два питања којима се посвећује пажња је кршење права и дискриминација националних и верских мањина и кршење права и дискриминација појединих група, пре свега Рома од државе.

Сучени са, врло често, бруталним кршењима права, екстремним облицима дискриминације и немоћи жртава, новинари/ке повремено себе налазе на другој страни „барикада“ у односу на државне органе и НВО заједницу када је реч о одређивању

приоритета у борби за равноправност грађана и грађанки. „О проблемима дискриминације Рома, особа са инвалидитетом и о геј популацији се последњих година доста извештава, али верујем да озбиљних прича о дискриминацији жена које су малтретиране, економски обесправљене, сексуално узнемираване, не смеју сузавцем да се боре против нападача, не могу да добију сталан посао док не роде петоро деце, а тада постају престаре за радна места на којима се траже само врло младе жене, нема довољно“ сматра један представник/ца медија. Разлог томе је, наводи овај учесник/ца фокус групе, то што се организације које се баве родном равноправношћу много више баве „баналним облицима дискриминације, као што је инсистирање на женском облику речи“, а не суштинским проблемима дискриминисаних жена“. Резултати затвореног упитника такође указују на доста присутну аверзију анкетираних новинара/ки према „родно неутралном речнику“ и женским облицима појединих речи. Иако та тема није детаљно истраживана у фокус групама, из спорадичних одговора, чини се да су узроци отпора према родно неутралном речнику и женским облицима појединих речи леже пре свега у томе што се исправно коришћење термина сагледава као секундарна тема у односу на примере кршења права жена. Другим речима новинари/ке нису априори ненаклоњени или против употребе родно неутралних термина и женских облика имена речи, већ се овакав вид дискриминације жена сматра мање болним или важним у односу на насиље у породици и дискриминацију у области радних права.

6. Које групе су, према Вашем мишљењу, у нашој земљи највише дискриминисане?

Будући да су питања 5.и 6. тесно повезана, као одговор се појављују све већ поменуће групе грађана/ки, али су одговори више нијансирани и унеколико другачији јер су овде новинари/ке питани да, на основу својих искустава и увида, процене које групације сматрају највише угроженим, а не о којима највише извештавају, јер одлука о извештавању се, између осталог, доноси и на бази „инцидената“, дакле саме чињенице да је неки облик дискриминације доспео у јавност, што свакако није случај са свим облицима дискриминације од којих су многи скривени.

Одговори дати на ово питање такође указују на узроке дискриминације који леже у друштву, у постојању стереотипа и предрасуда, у садашњем (не) решавању или недовољном бављењу институција система питањем дискриминације. Обухват проблема и његова ширина на коју указују учесници/е у фокус групи налазе се делом изван оквира деловања поверенице, али говоре о различитим врстама и тежини препрека с којима се и она суочава у раду и у напорима да утиче на јачање свести о потреби елиминације дискриминације у друштву и о потреби унапређења равноправности свих у друштву.

Одговори фокус групе на ово питање кореспондирају са одговорима из затворених упитника. Најчешће се као најугроженији, наводе деца и стари сиромашни људи. Тако један од учесника/ца у фокус групи сматра да су највише дискриминисани „Роми, посебно деца, која су у Србији рођењем предодређена да буду на маргини друштва. Осим што их сопствени родитељи злоупотребљавају за просјачење, често не похађају ни школу. Друштво нема адекватан начин да им пружи социјалну и здравствену заштиту, као што је то био случај 80-их и да контролише родитеље да их редовно шаљу у школу“, каже један/а учесник/ца у анкети. „Најтужније је ипак, што данашњу деца у Србији васпитавају да Роме доживљавају као ‘другачије’ и да их избегавају. Као друштво морамо да обезбедимо већу пажњу да грађани/ке прихвате Роме као себи једнаке.“

Као посебно упечатљиве примере дискриминације Рома за које је одговорна држава новинари/ке наводе начин на који је исељено „картонско насеље“ на Новом Београду.

Предрасуде и нетолеранција су у нашем друштву широко распрострањени и готово је немогуће, по мишљењу новинара/ки, само једну групу издвојити као најугроженију: „ЛГБТ (омражени), Роми (маргинализовани), жене (дискриминисане), инвалиди (невидљиви), а стари запостављени, поготово ако је реч о старим сиромашним људима“, наводи један/на од учесника/ца у фокус групама. Према мишљењу новинара/ки ништа мање неравноправни и дискриминисани су и незапослени и посебно незапослени млади људи, запослени у приватном сектору и жене жртве породичног насиља. „Наша средина“, каже један од учесника/ца фокус групе „има снажне предрасуде према свему што је по било ком основу ‘другачије’ од просека“.

Дискриминација с којом се сусрећу маргинализоване групе је вишеструка, а врло често извор њиховог положаја је и начин на који су третирани у закону. „То се пре свега односи на Роме који тешко долазе до личних докумената, особе са инвалидитетом које су ускраћене за једнаке услове при запошљавању и школовању између осталог и због непоштовања законских обавеза о уклањању архитектонских баријера“ најводи једна/на од учесника/ца у фокус групама.

Ипак, многи учесници/це у фокус групи сматрају да најтеже живе оболели од сиде“ јер их дискриминишу и послодавци и породица и лекари и јавност уопште“.

Као нов, до сада мало уочен и недовољно истражен облик дискриминације, анкетирани/не наводе и „малтретирање које особе са инвалидитетом трпе од стране своје породице“.

Посебно се издваја и „третман“ ЛГБТ популација, када је власт одустајала од подршке Паради поноса због претњи десничарских група.

7. Шта је био повод за Вашу одлуку да извештавате о неком облику дискриминације?

Одговори на ово питање говоре у прилог ранијих студија⁴ у којима се констатује да у извештавању о случајевима дискриминације медији имају изузетно важну улогу, али да врло често нису свесни да њихова обавеза да извештавају о случајевима дискриминације произлази из њихове законске обавезе да се баве овим темама на професионалан начин. Ту обавезу је, као иницијални мотив, у фокусу групи навео веома мали број представника/ца медија.

Најчешће се наводи да је као иницијална каписла послужио неки актуелни догађај, што још једном потврђује тезу да медији иако често пишу о случајевима дискриминације ову тему прате ад хоц и кад се повод наметне. Мањи број новинара/ки каже да је

---

⁴ Стратеџик маркетинг „Јавно мњење о дискриминацији и неједнакости у Србији“ (2009.) стр. 26. и, „Предрасуде на видело – хомофобија у Србији 2010“ Истраживање и анализа јавног мњења ЛГБТ популације дискриминације на радном месту Геј стрејт алијансе уз помоћ ЦЕСИД, стр.30

њихова одлука да прате случајеве дискриминације произашла из тако постављене уређивачке политике. Лични разлози су највише цитирани: „лична осетљивост на неправду“, „сажаљење“, „лични контакти са оштећенима“, „лични и професионални сензибилитет према особама које су по било ком основу 'различите'“, „туга, саосећајност, бесинемоћ“ и „лична и професионална борба за људска права“, „индиферентност друштва према појединим случајевима“. Затим следе „писање других медија“, „реаговања дискриминисаних особа и њихови захтеви за подршком“ и „објављене поруке и апели поверенице“.

Повода је толико, сматра један од анкетираних да је „иницијална каписла сувишна с обзиром на то да је дискриминација толика да човек не може да стигне да на све њене видове укаже“. Оваква запажања слажу се и са резултатима затвореног упитника где су представници/е медија питани да рангирају угроженост различитих група у друштву са 1 до 6 где је „1“ највише угрожена група а „6“ најмање. Већина анкетираних је све предложене маргиналне групе ставила на прво место или прво и друго место, јер сматра да су све изразито угрожене.

Коначно, мотивација новинара/ки лежи у томе што „сваки новинар/ка жели да његов текст утиче на промену ставова јавности о неком питању и на промену на микроплану у животима људи о којима извештава“

8. У ком смислу би Вам помоћ поверенице/стручних сарадника/ сајта/ била најкориснија у извештавању?

Одговори новинара/ки на ово питање јасно показују да начини комуникације поверенице са медијима морају бити разноврсни, разуђени и прилагођени различитим распоредима новинара/ки који раде у електронским медијима и дневним штампаним медијима и оних других који имају „споровознији распоред“ и могућност да за своје прилоге одвоје више времена.

За новинаре/ке у електронским и дневним штампаним медијима најважнији је брз, прецизан и конкретан одговор поверенице и њених сарадника/ца, дакле управо оно што су медији и до сада оцењивали највишом оценом у досадашњој комуникацији са повереницом.

Радионице и повремени сусрети (у виду радног доручка) – сматра око три четвртине учесника/ца фокус групе – били би ефикасан начин размене мишљења. Неформалан контакт са повереницом и њеним тимом, приликом кога би новинари/ке имали могућност да размене мишљења и о темама које нису у том тренутку „у жижи“ интересовања спадају у најпожељније облике комуникације. Међу таквим темама је на прво месту представљање случајева којима се бави повереница и указивање на примере дискриминације о којима би новинари могли да извештавају а на које се у јавности ређе обраћа пажња.

Новинари/ке такође сматрају да би им било од користи када би повереница и чланови њеног тима чешће и гласније излазили са примерима екстремне дискриминације у Србији и када би се као организатори или учесници укључили у манифестације чији је циљ развијање свести о толеранцији.

Уочљиво је да новинари/ке, посебно они из унутрашњости, сматрају да би требало организовати радионице и семинаре на којима би се представницима медија појасниле надлежности поверенице и начин на који она може да реагује и разлике између надлежности и начина деловања поверенице и независних органа. Новинари/ке сматрају такође да би им добро дошли приручници у којима би могли да нађу одговоре на своје најчешће недоумице увези са деловањем поверенице, а затим и повремени извештаји/лифлети са информацијама из региона и ЕУ из ове области, прегледом писања медија, и најавама важних догађаја и датума повезаних са борбом против дискриминације и за права магринализованих група у друштву.

9. Да ли сте током припреме прилога или после објављивања/емитовања прилога трпели притиске/претње или имали других непријатности?

Одговори добијени у фокус групама, на први поглед, показују да медији не доживљавају готово никакве притиске приликом извештавања о различитим типовима дискриминације. Од 40 учесника/ца, није имало никаквих непријатности, 30 (или 75%) није имало непријатности или трпело притиске, а 10 (или 15%) је сматрало да је трпело притиске и имало других непријатности.

Новинари/ке који сматрају да су трпели притиске најчешће оцењују да је реч о „мањим притисцима и непријатностима“ као што је остављање увредљивих коментара на сајтовима медија до позива „екстремних гледалаца који сматрају да смо медиј који више брине ‘да ли су ромска деца гладна, него српска“, или се више залаже „за права гејева, него нас ‘нормалних““. Већина представника/ца медија који су били изложени притисцима, сматра да су они бенигни „у поређењу с притисцима које трпе када обрађују друге теме, пре свега политички осетљиве“ и да је реч о „уобичајеним притисцима на које су оуглали“ и које „не сматрају притисцима већ уобичајеним делом свог посла“, што показује како је праг толеранције новинара/ки на притиске врло висок. Само у једном случају дат је одговор да је после емитовања прилога посвећених питањима дискриминације „било притисака, и националистичких чак и коментара са елементима апартхејда“. И овде је реч пре свега о остављању коментара на сајтовима медија.

ЗАКЉУЧАК

Сузбијање дискриминације и остваривање равноправности свих у друштву, јесу међу најважнијим постављеним приоритетима у многим релевантним документима Републике Србије. У том циљу, Србија је усвојила и настоји да поштује и примењује највише међународне и европске стандарде у овој области. У протеклом периоду, заокружен је национални антидискриминациони нормативни оквир, а најважније одредбе универзалних и регионалних споразума у овој области уграђене су у актуелна законодавна решења. Избором поверенице за заштиту равноправности у мају 2010. године, успостављена је самостална и независна национална институција, којој је намењена кључна улога у спречавању дискриминације и унапређивању заштите равноправности.

Упркос извесним позитивним помацама, готово сви видови дискриминације грађана и грађанки у Србији су изражени и у порасту⁵. О томе сведоче примери из праксе⁶, а резултати истраживања јавног мњења показују да су становници/е Србије веома свесни раширених и разноврсних облика дискриминације, пре свега националних мањина и сиромашних, а неки од њих су и сами били жртве дискриминације по основу пола, старости, сиромаштва и инвалидитета. Истовремено, значајан број испитаника/ца показује велики степен нетолеранције према угроженим групама, пре свега националним мањинама, припадницима ЛГБТ популације, оболелим од ХИВ/АИДС и хепатитиса.

---

5 Препорука влади за усвајање Националне стратегије за борбу против дискриминације <http://www.ravnopravnost.gov.rs/lat/preporukeOrganimaJavneVlasti.php?idKat=24>

6 <http://www.ravnopravnost.gov.rs/files/Redovan%20godisnji%20izvestaj%202010.pdf>.

Значајан број грађана и грађанки сматра да се држава недовољно бави питањима дискриминације и недовољно их обавештава о својим акцијама, и истовремено сматрају да борба против дискриминације треба да буде један од државних приоритета.

О размерама дискриминације речито говоре подаци о броју притужби које су упућене Поверенику за заштиту равноправности, извештаји појединих државних органа и организација цивилног друштва.

Улога медија у упознавању јавности са улогом и надлежностима Повереника, као и начином на који он функционише и поступа по притужбама је значајна. Ипак, однос медија и поверенице није једнозначан. Већ поменута ранија истраживања⁷ и анализе проблема дискриминације и неравноправности у Србији показали су да медији имају значајну улогу у промоцији друштвених схватања и вредности. С друге стране, изван број медија и новинара/ки нису свесни свих, многобројних и комплексних питања у вези са питањем дискриминације, као што је на пример законодавни и институционални оквир којим су регулисана ова питања.

Сва ова запажања указала су на потребу једног темељног истраживања медија у Србији, у смислу знања, капацитета и свести о равноправности и питањима антидискриминације.

Ово, уједно и прво истраживање ставова медија о дискриминацији не само у Србији већ и у региону, бавило се идентификовањем оних области у којима постоје најчешћи пропусти у извештавању медија и областима где постоје недоумице у вези са извештавањем, преношењем говора појединаца и група који у својим наступима крше правила о равноправности. Такође, ово истраживање требало је да одговори и на питање и на који начин би требало унапредити сарадњу новинара и новинарки са повереницом и начинима на које се та сарадња може даље развити и унапредити.

---

⁷ Реч је о Истраживању Стратеџик маркетинга „Јавно мњење о дискриминацији и неједнакости у Србији“ (2009.) и, „Предрасуде на видело – хомофобија у Србији 2010“ Истраживање и анализа јавног мњења ЛГБТ популације дискриминације на радном месту Геј стрејт алијансе уз помоћ ЦЕСИД.

КЉУЧНИ НАЛАЗИ

Општа информисаност добра, законски капацитет повереника прецењен. Институција Повереника за заштиту равноправности и повереница Невена Петрушић добро су познати анкетираним уредницима/ама и новинарима/кама. Готово 90% анкетираних зна да је Повереник за заштиту равноправности независан, самосталан и специјализован државни орган формиран на основу Закона о забрани дискриминације. Знатно мањи број учесника/ца анкете верује да је Повереник орган у оквиру Министарства за људска и мањинска права, државну управу и самоуправу или Министарства за рад и социјалну политику.

Како показују резултати анкете – већина уредника/ца и новинара/ки верује да повереница има знатно шири овлашћења од оних којој су јој законом дата. Наиме, већина анкетираних верује да је задатак поверенице да предузме мере (реагује) увек када уочи случајеве дискриминације и да је то њена службена дужност у свим случајевима дискриминације. Уз то, једна петина анкетираних верује и да повереница има моћ да контролише рад органа власти.

Индикативно је да мање од половине анкетираних „прихвата“ да повереница поступа само по притужбама у случајевима дискриминације особа или групе особа, а не увек када уочи случајеве дискриминације. Насупрот томе, једна од најбоље препознатих надлежности поверенице је њено овлашћење да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације.

Са извесним опрезом, могло би се закључити да су уредници/е и новинари/ке сврстани у условно речено, две групе: једну који повереницу доживљава као независан орган којем, као новој, европским законодавством инспирисаној институцији, приписује знатно већу моћ од оне коју законски поседује и друге, мање, која повереницу доживљава као један у низу владиних органа задужених за праћење људских права и кршење тих права.

У медијима постоји интерес за праћење питања дискриминације, али је повод најчешће инцидент. Највеће интересовање/разумевање медија постоји за праћење тема везаних за неравноправност Рома и националних мањина, особа са инвалидитетом, жена и насиља над женама.

Највише анкетираних уредника/ца и новинара/ки сматра да се у њиховом медију недовољно прате права жена и мушкараца у старатељству над децом, дискриминација особа са ХИВ/АИДС, сексуалних мањина и полова.

Представници/це медија навише дискриминисанима сматрају особе са инвалидитетом, затим следе припадници ЛГБТ популације а потом Роми и оболели од ХИВ/АИДС и жене. На листи других, уредници/е и новинари/ке наводе младе, старе и сиромашне, или само сиромашне, избеглице, поједине националне мањине, труднице, самохране мајке, политички неопредељене, незапослене и особе са инвалидитетом.

У том смислу листа је веома индикативна, јер медији очито сматрају да је број грађана и грађанки који су на неки начин дискриминисани изузетно широк. Оваква листа у потпуности одговара налазима о распрострањености и облицима дискриминације које је повереница навела у препоруци Влади Републике Србије за усвајање Националне стратегије за борбу против дискриминације.

Већина новинара/ки у фокус групи сматра да се њихови медији често баве темама везаним за дискриминацију, и да их управо пажња која придају овим темама разликује од других у позитивном смислу. Ипак, питањима дискриминације поклања се пажња најчешће „инцидентно“, онда када околности наметну интересовање јавности за поједине видове дискриминације, или се пак обележава, светски или европски дан заштите права неких мањинских група. Одговори на ово питање говоре у прилог ранијих студија⁸ у којима се констатује да у извештавању о случајевима дискриминације медији имају изузетно важну улогу, али да врло често нису свесни да њихова обавеза да извештавају о случајевима дискриминације произлази из њихове законске обавезе да се баве овим темама на професионалан начин. Ту обавезу је, као иницијални мотив, у фокусу групи навео веома мали број представника/ца медија.

---

8 Ibid

Представници/е медија сматрају борбу за равноправност угрожених група важним циљем за добробитцелогдруштва, а не само угрожених група. Изузетак је Парада поноса. Велика већина уредника/ца и новинара/ки схвата извештавање о дискриминацији као допринос успостављању грађанских вредности у друштву, али неке групе ипак претпоставља другима. Борба за равноправност жена, особа са инвалидитетом и националних мањина сматра се „општеважном“ док око 10% испитаника/ца верује да се извештавању о дискриминације ЛГБТ популације „вештачки придаје значај, јер има важнијих проблема“, и да је овде реч о „о једној мањој групи грађана“.

Одржавање Параде поноса је већ дужи низ година у Србији веома комплексно питање о којем се расправља не само у контексту поштовања права ЛГБТ популације већ и у далеко ширем контексту вредносних ставова у друштву, али је истовремено третирано и као безбедносно питање (у контексту могућности органа реда да гарантују безбедност грађана) и политичко питање будући да се многи актери на политичкој сцени изјашњавају о третману ЛГБТ популације у склопу свог позиционирања у јавном мњењу.

У анкети је веома уочљиво да учесници/е имају веома подељена мишљења о овом питању. Нешто мање од половине сматра да Параду треба одржавати сваке године, остали су или против или су изабрали опцију „не знам“. Такав став на неки начин представља ехо оних ставова у јавности које су износили и политичари и неке јавне личности да су „за гарантовање права ЛГБТ особа“, али и да нису за „непотребно парадирање“, „подизање тензија“ и „угрожавања опште безбедности грађана“.

Медији нису још довољно сензибилисани да препознају софистициране примере дискриминације. У огласима послодаваца за запошљавање има понекад дискриминаторних услова (нпр. траже се особе до 35 година или особе женског пола, иако наведено лично својство није одлучујуће за обављање посла). Дешава се, такође, да одлуке органа јавне власти, посебно локалних самоуправа, којима се дају одређени подстицаји/привилегије/погодности појединим групама грађана, садрже услове који су дискриминаторни за друге групе грађана и грађанки (нпр. Одлука којом је прописана новчана помоћ за жене жртве насиља, уз услов да су биле кориснице „Сигурне куће“ што доводи до ситуације да читава група жена које су жртве насиља, али нису биле кориснице ове услуге, остаје ускраћена за новчану

помоћ. Уредници/е и новинари/ке нису увек у стању да препознају ове разлике и адекватно реагују. Медији повремено извештавају о оваквим случајевима дискриминације, али из одговора у анкети јасно се види да су ставови уредника/ца и новинара/ки о томе да ли, на пример, послодавац, има одређена права да од кандидата за запошљавање или запослених тражи одређене податке или начин понашања, веома подељени.

Анкетирани представници/е медија имају потпуно поларизоване ставове када је у питању право послодавца да инсистира да из запослени обавести да ли је оболео од ХИВ/АИДС. Сензибилисање медија за праћење и извештавање о случајевима дискриминације особа које живе са ХИВ/АИДС је нарочито важно јер становништво Србије испољава висок степен нетолеранције и према овим особама, што је, између осталог и последица недовољног познавања саме болести и начина њеног преношења.

Истовремено, новинарске дилеме скоро једне петине испитаника/ца о третману припадника ЛГБТ популације, рефлектују раскорак који у Србији постоји између законских одредаба и стања на терену. Они сматрају да послодавац може да затржи од запосленог да не испољава своју сексуалну оријентацију уколико није хетеросексуалан.

Већина испитаника/ца своје знање оцењује релативно добрим, али ипак недовољним. Половина испитаника/ца оцењује своје знање о дискриминацији оценом између 3 и 4, а још трећина сматра да је њихово знање између 2 и 3. Само једна десетина уредника/ца и новинара/ки сматра да у потпуности влада овом облашћу, односно дала је себи највишу оцену – 5. Резултати ове анкете и фокус група наводе на закључак да су испитаници/е реалистично оценили своје знање и истовремено показују где су кључне недоумице представника/ци медија везане за скривеније облике дискриминације, те да им је потребна стручна помоћ.

Резултати анкете и фокус група се поклапају и допуњују. Од две трећине учесника/ца фокус група који су истовремено користили податке и изјаве других државних и независних институција и поверенице, око половине учесника/ца фокус групе сматра да се добро сналази у разликовању законских одредби и опсега рада и деловања сваке појединачне службе док друга половина учесника/ца сматра да постоји конфузија (и код новинара/ки и у грађанству)

око поделе надлежности Заштитника грађана и поверенице или надлежности поверенице и државних органа који се баве родном равноправношћу, на пример. Конфузију изазива и то што се у појединим случајевима дискриминације сва три независна органа оглашавају изјавама или саопштењима.

Новинари/ке такође сматрају да је већина грађана и грађанки и даље недовољно обавештена о делокругу рада поверенице и могућностима да им повереница помогне. И из резултата затвореног упитника и из сагледавања насталих на основу анализе учесника у фокус групи произлази да је потребно да се надлежности и делокруг рада поверенице приближе и појасне и представницима/ама медија, а преко њих и најширој јавности.

Мањи број анкетираних сматра да у редакцијама не постоји родна равноправност. Резултати анкете о родној равноправности представника/ца медија говоре да мањи број испитаника/ца сматра жене дискриминисаним пре свега у вези са могућношћу напредовања у каријери, а потом и у награђивању. Ови налази кореспондирају са подацима до којих је дошло Независно удружење новинара Србије, али је овде реч, ипак, о мањим постоцима (око и испод 10%) што се може тумачити на више начина: прво, чињеницом да у медијима расте број жена и да оне, иако не постоји тачан податак о томе, бројчано значајно надмашују број мушкараца ангажованих у медијима, делом и због тога што је реч о веома слабо плаћеној професији, друго, да је у урађеном узорку више испитаника/ца из Београда, где је више жена на руководећим местима и треће, напретком у законодавној области, ангажовањем новинарских удружења, уредница и новинарки и НВО сектора у борби против родне дискриминације, положај жена у медијима се лагано поправља.

Две трећине медија има писани или неписани кодекс извештавања о угроженим групама, али је кршење Кодекса у појединим медијима евидентно. У пракси у редакцијама су најчешће на снази (писани) Кодекс новинара Србије који су заједнички усвојили Удружење новинара Србије (УНС) и Независно удружење новинара Србије (НУНС) 2006. године. Већина представника медија је члан или једног или другог удружења. У том кодексу је на неколико места регулисана обавеза уредника/ца и новинара/ки да се придржавају одређених начела професионалног извештавања међу којима је о одредба да се „новинар мора супротставити свима који крше људска права

или се залажу за било коју врсту дискриминације, говор мржње и подстицање насиља“. О поштовању Кодекса брине се Савет штампе чије је стварање било између осталог испровоцирано и веома честим појавама дискриминације националних и сексуалних мањина, жена, деце итд у медијима.

Ставови испитаника око употребе родно осетљивог језика су поларизовани. У недостатку обавезујућих правила медији самостално формирају своја правила. Све чешће се уочава употреба паралелних облика именица за занимања жена и мушкараца, што потврђује да у медијима расте поштовање равноправности полова. Ипак, кључни разлог за одбојност представника/ца медија према доследној употреби родно осетљивог језика лежи у томе што они сматрају да у Србији постоје тако драстични примери угрожавања права жена, да је коришћење мушких облика именица и писање законских одредаба у мушком роду један од мањих проблема и симбола угрожености жена.

Притисци на медије који извештавају о дискриминацији постоје, али, у односу на друге врсте притисака нису изражени. Уредници/е и новинари/ке у фокус групама нису доживљавели готово никакве притиске (две трећине) приликом извештавања о различитим типовима дискриминације а 15% је трпело притиске и имало других непријатности. Новинари/ке који сматрају да су трпели притиске најчешће оцењују да је реч о „мањим притисцима и непријатностима“ као што је остављање увредљивих коментара на вебсајтовима медија до позива гледалаца. Већина представника/ца медија који су били изложени притисцима, сматра да су они бенигни „у поређењу с притисцима које трпе када обрађују друге теме, пре свега политички осетљиве“ и да је реч о „уобичајеним притисцима на које су оуглали“ и које сматрају уобичајеним делом свог посла, што показује како је праг толеранције новинара/ки на притиске врло висок.

Комуникација између поверенице и медија је добра, могућности информисања са сајта још недовољно искоришћене. Међу разлозима због којих су се уредници/е и новинари/ке обрађали повереници најбројнији су случајеви у којима су представници медија тражили реаговање поверенице на случајеве дискриминације деце, особа са инвалидитетом, жена, припадника ЛГБТ заједнице, старијих особа и расистичких испада. Појединачно, најбројни су били захтеви медија за коментаре поверенице поводом Параде поноса што је и очекивано с обзиром

да овај догађај сваке године изазива крајње опречне коментаре и реакција од чланова политичког врха, појединих државних служби (пре свега полиције), до иступа јавних личности, припадника ЛГБТ популације и милитантних група и „производи“ највише примера дискриминације.

Сви учесници фокус група који су остварили један или више контаката са канцеларијом поверенице нагласили су задовољство радом са повереницом и њеним стручним службама а посебно истичу „брзину реакција и лакоћу успостављања контакта“. Међу учесницима фокус групе који нису контактирали повереницу, има оних који су користили сајт поверенице и сматрају га „лаким за претраживање и добро организованим“.

Новинари и новинарке који су запослени у редакцијама у унутрашњости земље чешће користе податке са сајта да би пронашли и цитирали мишљење поверенице о појединим случајевима дискриминације. Међу недостацима наводи се, пре свега, недостатак статистике, односно броја случајева у којима је повереница реаговала и бројчани израз типова реакција.

Простор за сарадњу поверенице и медија је широк. Медијима је несумњиво потребна помоћ у унапређивању начина праћења дискриминације, и то: појашњавању законских одредаба у вези са позицијом за позицију поверенице и могућности њеног деловања, разумевање софистицираних облика дискриминације и начина на који различити органи власти и независне институције могу да реагују на овакве појаве, јачању свести медија о њиховим професионалним обавезама да реагују на примере дискриминације и доприносе успостављању равноправности у друштву и у смислу практичне помоћи указивања на примере дискриминације и брзо и стручно реаговање поверенице и њене стручне службе на захтеве новинара.

Начини комуникације поверенице са медијима морају бити разноврсни, разуђени и прилагођени различитим распоредима новинара/ки који раде у електронским медијима и дневним штампаним медијима и оних других који имају више времена за припрему својих прилога.

Радионице и повремене сусрети у виду радног доручка представљају најпожељније облике комуникације. Радионице би требало да обухвате пре свега разјашњавање недоумица везаних за законодавну област и студије случајева, а радни доручци да буду

искоришћени за неформалне kontakte са повереницом и њеним тимом, приликом којих би новинари/ке имали могућност да размене мишљења и о темама које нису у том тренутку „у жижи“ интересовања. Међу таквим темама су примери случајева којима се бави повереница и указивање на примере дискриминације на које се у јавности ређе обраћа пажња.

Од поверенице се очекује да у својој комуникацији с медијима буде „гласнија“, да чешће излази у јавност са примерима дискриминације и да учествује или организује догађаје, манифестације, промоције који ће скренути пажњу шире јавности на угрожене групе и примере дискриминације.

